

Research Paper

Western Capacities of Mazandaran Province for Sustainable Development of Agri- tourism

Reza Soleimannejad¹ , Amir Hossein Alibaygi^{*2}, Laleh Salehi³

¹ Department of Agricultural Extension and Education Department, College of Agriculture & Natural Resources, Razi University, Kermanshah, Iran

² Department of Agricultural Extension and Education Department, College of Agriculture & Natural Resources, Razi University, Kermanshah, Iran

³ Department of Agricultural Extension and Education Department, College of Agriculture & Natural Resources, Razi University, Kermanshah, Iran

10.22080/JTPD.2022.22191.3600

Received:

August 25, 2021

Accepted:

October 27, 2021

Available online:

February 17, 2022

Keywords:

Tourism, Sustainable of Agri- tourism, Natural

Abstract

Agri- tourism has been introduced as a factor in the direction of sustainable agricultural and Rural development. Studies show that this type of tourism in Iran is not developed. The first step in moving the economic cycle of tourism is to identify and introduce potential capabilities. This mixed Research aimed to identify the Western Capacities of Mazandaran Province for Sustainable Development of Agri- tourism. The population of the qualitative sector were experts in the field of agricultural tourism in various organizations who were purposefully selected and data was collected through semi structured interviews with 20 of them Based on the two stages of open and axial coding of the basic theory, 87 indicators were extracted using MaxqdaWin12 software. Which were classified into six dimensions: natural landscapes, man-made landscapes, tourism capacities, accommodation and recreational facilities, historical-cultural monuments and infrastructure facilities. The statistical population of the quantitative section was 69 rural villagers in the west of Mazandaran province who were selected by multi-stage method. In order to analyze the quantitative data, mean, standard deviation, Friedman rank tests, Analysis of variance ANOVA and Tukey post hoc test were used using SPSSwin20 software. The results showed that natural landscapes are in the first place, manmade landscapes are in the second place. But infrastructure is the last resort in terms of capacities. In each dimension, the most important and weakest potentials of the region were identified. The results of F test and Tukey post hoc showed that there is a significant difference between the three cities of Tonekabon, Chalous and Ramsar

*Corresponding Author: Amir Hossein Alibaygi

Address: Department of Agricultural Extension and Education Department, College of Agriculture & Natural Resources, Razi University, Kermanshah, Iran

Email: alibaygi@gmail.com

Tel: 09188565101

landscape, Agri-tourism Capacities, Rural development.

in terms of capacities for interconnected Agri-tourism at the error level of 0.01 and different cities in terms of capacities differ from each other. The possibility of sustainable development of agri-tourism in western of Mazandaran province to the capacities of this province, plans can be made in this regard. It is necessary for various organizations and relevant stakeholders to provide the necessary cooperation and participation in order to provide development and improvement of capacities based on research priorities.

Extended Abstract

1. Introduction

Agriculture in developing countries is very important in the economy, but its performance is lower than that of developed countries in terms of production, and the challenges of advancing agriculture in these countries have been identified as a threat to the future of agriculture. In this regard, diversification of farm activities through the development of agricultural tourism in these countries has been expressed as a preventive measure to reduce the severity of challenges. Agri-tourism has been proposed as a sustainable development option for rural economic recovery and diversification of income sources for farming villagers. However, tourism development, like global development, has not paid attention to the elements and contexts of this industry and has had destructive effects with the aim of profitability and increasing social welfare. And those in charge of tourism destinations have come up with appropriate restrictions and solutions for the sustainable development of tourism. The first step in moving the economic cycle of tourism is to identify and introduce existing potential capabilities and capabilities. Therefore, in this study, the western villages of Mazandaran province were evaluated in terms of potential and Capacities for accepting agri-tourism.

2. Research Methodology

This research was conducted as a mixed (qualitative-quantitative) exploratory study. The participants in the quality sector were experts in the field of tourism and agriculture who were purposefully selected. In order to analyze the data, two steps of open and axial coding were used using Maxqda₁₂ software. Identified and verified items in the form of a questionnaire were used for the quantitative part of the research. The statistical population was a small number of villagers in the western villages of Mazandaran province. To select them, a multi-stage cluster method was used. 69 General villagers people from these villages participated to complete the questionnaire and collect data. After completing the questionnaires, coding operations, data extraction and transfer to the computer are performed and after the data processing process, statistical calculations through SPSS_{win22} program using the statistics of mean, standard deviation and Friedman tests, ANOVA and Tukey test were used using SPSS_{win20} software.

3. Research Findings

The results of the qualitative part lead to the identification of six dimensions called natural landscapes with 14 indicators; Man-made landscapes with 9 indicators; Tourism capacities with 6 indicators;

Accommodation and recreational facilities with 14 indicators; Historical-cultural monuments with 16 indicators and infrastructure facilities with 28. The study of the situation in the west of Mazandaran province in terms of these indicators showed that in terms of natural landscapes, indicators of green pastures and abundant forests, standard environmental indicators such as healthy climate, absence of pollution, noise and hot mineral water with therapeutic properties have the highest average. Dimensionality related to man-made landscapes Three indicators of the existence of gardens, farms and paddy fields with various products with different patterns and cultivation methods, tourist roads and farm landscapes, orchards, fruit trees and nurseries in the west Mazandaran has a good capacity and potential and has the highest average. West Mazandaran in terms of tourism capacity in terms of the number of tourists entering it during the past year and the number of domestic tourists entering the region. In terms of accommodation and recreational facilities in terms of three indicators, the existence of local markets for buying agricultural products and handicrafts, souvenirs, traditional restaurants and offering local food in them and the existence of rental houses related to the dimension of accommodation and recreational facilities. In good condition. In terms of historical and cultural monuments, the three indices of local clothing, local food, local sweets, handicrafts and weekly markets have the highest priority. Three indicators related to the infrastructure facilities, namely access to water resources (drinking and washing), drinking water piping system and the number and quality of food outlets are in good condition. The results of Feridman test showed that the six

dimensions are significantly different at the level of 0.05 and the most important potential for agricultural tourism is natural landscapes and then man-made. The results of F test showed that there is a significant difference between the three cities of Tonekabon, Chalous and Ramsar in terms of opportunities for interconnected Agri- tourism at the error level of 0.01 and different cities in terms of opportunities and attractions differ from each other.

4. Conclusion

Opportunities and potentials in the west of Mazandaran province are higher in all six dimensions than the average level and this result indicates that the interconnected attractions in the west of Mazandaran province for the development of agri-tourism are in good condition. It can be used for the sustainability of agri- tourism with appropriate and optimal measures. Considering that Tonekabon city is in the first place in terms of attractions related to natural landscapes and man-made compared to the other two cities, and on the other hand, the number of villages in this city is much more than the other two cities and agriculture in this The city is booming. This shows that Tonekabon city has a higher and higher potential for the development and sustainability of agri-tourism, but unfortunately the study of other potentials such as accommodation and infrastructure of this city is not in a good condition that it is necessary to take measures and Make expert plans for infrastructure development for the sustainability of agri- tourism.

Funding

There is no funding support

Authors' Contribution

Fieldwork and general writing of the article was the responsibility of the first author, proposing the title of the article and all correspondence of the article was the responsibility of the second author and re-reading, correcting and guiding the article, verifying the validity of the full textbook was the responsibility of the second and third authors. Findings were analyzed in a multivariate collaboration.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors consider it necessary to thank the tourism experts in various organization as well as the village heads of the studied villages for their cooperation in collecting data and completing the questionnaire.

علمی پژوهشی

ظرفیت‌های غرب استان مازندران برای توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی

رضا سلیمان نژاد^۱ ID، امیرحسین علی بیگی^{۲*}، لاله صالحی^۳ ID

^۱ دانشجوی دکتری رشته توسعه کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
^۲ دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
^۳ استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

doi 10.22080/JTPD.2022.22191.3600

چکیده

گردشگری کشاورزی عاملی در راستای توسعه‌ی پایدار کشاورزی و روستایی معرفی شده که می‌تواند افق‌های جدیدی در توسعه‌ی روستایی ایجاد نماید. اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که این نوع گردشگری در ایران توسعه قابل قبولی ندارد. با توجه به اینکه اولین گام در به حرکت درآوردن چرخه‌ی اقتصادی گردشگری شناسایی و معرفی قابلیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه است. این پژوهش با هدف شناسایی ظرفیت‌های غرب استان مازندران برای توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی به صورت آمیخته (کیفی-کمی) اکتشافی انجام گرفت. جامعه بخش کیفی، کارشناسان حوزه‌ی گردشگری کشاورزی در سازمان‌های مختلف بودند که به صورت هدفمند انتخاب و از طریق مصاحبه نیمه ساختارمند با ۲۰ نفر از آنها اطلاعات گردآوری شد که بر اساس دو مرحله کدگذاری باز و محوری نظریه‌ی بنیانی با استفاده از نرم‌افزار MaxqdaWin12 تعداد ۸۷ گویه استخراج گردید که در شش بعد چشم‌اندازهای طبیعی، چشم‌اندازهای انسان‌ساخت، ظرفیت‌های گردشگری پذیرایی، امکانات اقامتی و تفریحی، آثار تاریخی-فرهنگی و امکانات زیرساختی دسته‌بندی شدند. جامعه‌ی آماری بخش کمی تعداد ۶۹ نفر از دهیاران روستاهای غرب استان مازندران بودند که به روش چند مرحله‌ای انتخاب شدند. به منظور تحلیل داده‌های بخش کمی از آماره‌های میانگین، انحراف معیار، آزمون رتبه‌ای فریدمن، تحلیل واریانس یک طرفه (ANOVA) و آزمون تعقیبی توکی با استفاده از نرم افزار SPSSWin20 استفاده شد. نتایج نشان داد چشم‌اندازهای طبیعی در مرتبه‌ی نخست، چشم‌اندازهای انسان ساخت در رتبه‌ی دوم قرار دارند. اما امکانات زیرساختی در مرتبه‌ی آخر از لحاظ ظرفیت‌ها قرار دارند. در هر بعد مهمترین و ضعیف‌ترین ظرفیت منطقه شناسایی گردید. نتایج آزمون F و توکی نشان داد اختلاف معناداری بین سه شهرستان تنکابن، چالوس و رامسر از لحاظ ظرفیت‌های گردشگری کشاورزی در سطح خطای ۰/۰۱ وجود دارد و شهرستان‌های مختلف از لحاظ ظرفیت‌ها با یکدیگر تفاوت دارند. امکان توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی در غرب استان

تاریخ دریافت:

۳ شهریور ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۵ آبان ۱۴۰۰

تاریخ انتشار:

۲۸ بهمن ۱۴۰۰

کلیدواژه‌ها:

گردشگری، گردشگری پایدار کشاورزی، چشم‌انداز طبیعی، ظرفیت‌های گردشگری کشاورزی، توسعه روستایی

* نویسنده مسئول: امیرحسین علی بیگی

آدرس: گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

ایمیل: baygini@gmail.com

تلفن: ۰۹۱۸۸۵۶۵۱۰۱

مازندران فراهم است و با توجه به ظرفیت‌های این استان می‌توان برنامه‌ریزی‌هایی در این راستا انجام داد. لازم است سازمان‌های مختلف و ذی‌نفعان مربوطه در این راستا همکاری و مشارکت لازم را به منظور فراهم سازی، توسعه و بهبود ظرفیت‌ها بر اساس اولویت‌های پژوهش فراهم آورند.

۱ مقدمه

گردشگری بسته به شرایط محیطی دارای انواع مختلفی است که یکی از انواع آن گردشگری کشاورزی است (حیدری و مطیعی لنگرودی، ۱۳۹۱؛ Su, 2011; Goeldner & Ritchie, 2009; نوری و فتحی، ۱۳۹۶؛ صالحی‌فرد، ۱۳۹۰؛ Jenkins, 2014،) که به یک روند اجتناب ناپذیر در سراسر جهان تبدیل شده است. به طوری که کشتزارها به عنوان یک معدن بالقوه معرفی شده‌اند (Phuong Lan & Van Hanh, 2020). در این راستا سازمان ملل متحد در بیانیه‌ای یکی از اهداف خود را این چنین بیان نموده است که " بهره‌وری و درآمد کشاورزی را تا سال ۲۰۳۰ از طریق ایجاد شغل مناسب، توسعه کارآفرینی، نوآوری و خلاقیت و ایجاد شرکت‌های کوچک و متوسط دو برابر نماید" این سازمان در بررسی‌های خود در مناطق روستایی به این نتیجه دست یافته است که گردشگری کشاورزی این قابلیت را در جهت دستیابی به اهداف ذکر شده دارد (Yamagishi et al, 2021). از طرفی کشاورزی در کشورهای در حال توسعه اهمیت زیادی در اقتصاد دارد، اما عملکرد آن نسبت به کشورهای توسعه یافته از لحاظ میزان تولید پایین است و چالش‌های پیش‌روی کشاورزی در این کشورها مانند افزایش شهرنشینی، صنعتی شدن، کاهش علاقه جوانان به کشاورزی، تغییرات آب و هوایی، کاهش قیمت محصولات کشاورزی و افزایش هزینه‌ها، تهدیدی برای آینده کشاوری معرفی شده است (Lee Phuong Lan & Van Hanh, ;2020; Chin et al, 2018; در این راستا تنوع بخشیدن به

فعالیت‌های مزرعه از طریق توسعه گردشگری کشاورزی در این کشورها به عنوان یک اقدام پیشگیرانه در راستای کاهش شدت چالش‌های ذکر شده، بیان نموده‌اند (Dandage et al, 2019). گردشگری کشاورزی را به هر گونه فعالیت که در آن یک بازدید کننده به مزرعه و یا دیگر محیط‌های کشاورزی برای شرکت در تفریح و سرگرمی یا اوقات فراغت می‌اندیشد، می‌گویند (Srisomyong & Meyer, 2015) و به عنوان یک گزینه توسعه‌ی پایدار برای احیای اقتصادی روستایی و تنوع بخشی به منابع درآمد برای روستاییان کشاورز پیشنهاد شده است (Hotly, 2009). در بسیاری از مزارع آمریکای شمالی درآمد حاصل از گردشگران، بزرگترین منبع درآمد است (حیدری و مطیعی لنگرودی، ۱۳۹۰) و این نوع گردشگری در کانادا از محبوبیت بالایی برخوردار می‌باشد (Da Liang et al, 2020). لویی و همکاران (۲۰۱۷) گردشگری کشاورزی را فعالیتی می‌دانند که افق‌های جدیدی را در توسعه روستایی می‌گشاید. این نوع گردشگری می‌تواند از طریق تحریک و تشویق روستاییان به عرضه محصولات و خدمات بخش کشاورزی به گردشگران مانند چشم‌انداز، تورهای مزرعه‌ای، آماده سازی سایت‌ها در جوار اراضی زراعی جهت گذراندن اوقات فراغت، سبب رونق بخش کشاورزی شود. در واقع محصول کشاورزی خود می‌تواند به عنوان یک محصول گردشگری مورد توجه قرار گیرد (قدمی و صالحی، ۱۳۹۱) و عاملی در راستای توسعه پایدار کشاورزی و روستایی باشد (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۵؛ کریمی، ۱۳۹۳). از این رو، می‌توان گفت که

¹-Lupi et al

شدت و ضعف فعالیت‌های گردشگری به طور نسبی متأثر از کارکردهای فوق و امکانات و توانمندی‌های موجود در هر یک از این زمینه‌ها است و توسعه‌ی فعالیت‌های توریستی با انگیزه گردشگری غالباً منوط به جاذبه‌های متنوع طبیعی، فرهنگی و تاریخی است. کشورهای پیش‌تاز در بخش گردشگری یا به لحاظ چشم‌اندازهای طبیعی مانند دریاچه‌ها، سواحل آفتابی و کوهستان‌های پربرف یا به لحاظ قدمت تاریخی خود و یا به لحاظ عناصر دیگر و ایجاد برخی جاذبه‌های مصنوعی و همچنین ایجاد ساختاری سازمانی و فراهم آوردن بستر سرمایه‌گذاری‌های گسترده توانسته‌اند بر تقاضای وسیعی از نیازهای گردشگری پاسخ داده و از تأثیرات و دستاوردهای آن نیز به همان اندازه بهره‌مند گردند (تقوایی و همکاران، ۱۳۸۸). منابع و جاذبه‌های گردشگری در تمامی بخش‌های برنامه‌ریزی و مدیریتی صنعت گردشگری از اهمیت بالایی برخوردار است و ویژگی‌ها و مشخصه‌های منابع و جاذبه‌ها در یک کشور یا منطقه، اساس توسعه‌ی گردشگری را مهیا می‌سازد و بدون شک بهره‌مندی از منابع و جاذبه‌های گردشگری موجود در پیدایش و توسعه‌ی گردشگری نقش اساسی ایفا می‌کند (ضیاعی و داغستانی، ۱۳۸۹). بر اساس دیدگاه‌های برنامه‌ریزی توسعه‌ی پایدار، یادمان‌ها و ثروت‌های تاریخی تنها به عنوان میراث قلمداد نمی‌شوند، بلکه بهره‌برداری از آنها در فعالیت‌های اقتصادی و در امر گردشگری دارای ارزش کم نظیری است (شربت‌ی، ۱۳۸۹). با توجه به اهمیت موضوع و از آنجا که لازم است برنامه‌ریزی جهت توسعه‌ی روستایی و توسعه‌ی گردشگری کشاورزی با توجه به پتانسیل‌ها صورت گیرد و با بررسی‌هایی که صورت گرفته است تا کنون پژوهشی در غرب استان مازندران در راستای شناسایی ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی انجام نگرفته است. از این رو، در این پژوهش روستاهای غرب استان مازندران از لحاظ ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی مورد ارزیابی قرار گرفتند. غرب استان مازندران به لحاظ موقعیت جغرافیایی، تأثیرپذیری از آب و هوای

گردشگری کشاورزی سبب افزایش اشتغال در مناطق روستایی و همچنین سرزندگی و توسعه‌ی این مناطق می‌شود (Testa et al, 2019).

توسعه‌ی گردشگری در برخی موارد توجهی به عناصر و بسترهای ایجاد کننده این صنعت نداشته و با هدف سودآوری و افزایش رفاه اجتماعی آثار مخربی را به همراه داشته و به همین دلیل تصویر نادرست و نامناسبی از رابطه گردشگری و محیط به جا گذاشته است و متولیان امر مقصدهای گردشگری با اتخاذ محدودیت‌ها و راه‌حل‌های مناسب در جهت توسعه‌ی پایدار گردشگری برآمده‌اند (حسن‌پور و همکاران، ۱۳۹۰). توسعه‌ی پایدار گردشگری توسعه‌ای است که در آن توازن و تعادل حفظ ارزش‌ها و کیفیت اخلاقیات و اصول اقتصادی و نیز مزیت‌های اقتصادی همه به همراه هم دیده شده و کوشش می‌شود تا توسعه‌ای متعادل و همه‌جانبه جایگزین توسعه‌ی صرفاً اقتصادی گردد (ورمزیاری، ۱۳۹۵). این نوع توسعه امروزه یک رویکرد عمومی است که از طریق دولت‌ها مورد توجه قرار گرفته است تا گردشگری از لحاظ بوم‌شناسی در طولانی مدت قابل قبول، از لحاظ مالی، خودکفا و از نظر دیدگاه‌های اجتماعی و اخلاقی برای جوامع محلی مفید و نویدبخش باشد (Altinay & Kashif, 2015). اما در کشور ما معمولاً بدون زمینه‌سازی قبلی در مناطق روستایی، بیشتر گردشگران به صورت خودجوش و بدون آگاهی از اصول گردشگری می‌توانند آسیب‌های جبران‌ناپذیری را به روستاها و مزارع وارد کنند (عنابستانی و مظفری، ۱۳۹۷). لذا اولین گام در به حرکت درآوردن چرخه‌ی اقتصادی گردشگری شناسایی و معرفی قابلیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه موجود است که با شناخت و برنامه‌ریزی‌های همه‌جانبه می‌توان زمینه‌های بهره‌برداری اقتصادی را مهیا نمود. هر یک از محیط‌های طبیعی، جغرافیایی، اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی زمینه‌ساز فعالیت‌های گوناگونی هستند که گردشگری نیز از جمله این فعالیت‌ها محسوب می‌شود (سیدعلی‌پور و اقبالی، ۱۳۹۰).

سایت گردشگری کشاورزی اقدام نموده‌اند، با مفهوم گردشگری کشاورزی ناآشنا می‌باشند که همین عدم شناخت گردشگری کشاورزی و عدم برنامه‌ریزی در راستای بهره‌گیری از مزایای بی‌شمار آن سبب شده است که مناطق روستایی غرب مازندران مانند بسیاری از روستاهای دیگر با مشکلاتی چون فقر، نابرابری، مهاجرت و فروش اراضی زراعی و باغی، فروش دام سبک و سنگین، تغییر کاربری اراضی از کشاورزی به ویلاسازی و کاهش شدید فعالیت‌های کشاورزی به دلیل نبود بازار و قیمت تضمینی روبه‌رو باشند. شکل فعلی گردشگری روستایی نیز که بر اساس رویکردهای گردشگری انبوه پایه‌گذاری شده است سبب به هم خوردن تعادل اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی و زیست محیطی در منطقه شده است (محمودی‌چناری و همکاران، ۱۳۹۸). ماحصل و نتیجه تمامی مسائل و مشکلات اشاره شده این است که در منطقه نظام تولید سنتی بر پایه‌ی کشاورزی و دامداری در حال نابودی است که می‌تواند عواقب منفی برای بخش کشاورزی منطقه، استان و حتی کشور در پی داشته باشد. ظرفیت‌ها و جاذبه‌های طبیعی و غیر طبیعی فراوانی در مناطق مختلف استان و به خصوص نواحی روستایی غرب استان مازندران وجود دارد که می‌توان از آنها در راستای توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی استفاده نمود. اما ناشناخته بودن آنها برای بسیاری از گردشگران سبب شده است که تنها هدف از سفر به این استان استفاده از دریا آن هم نه در حد صنعت گردشگری دریایی باشد (خدادادی و محمدنژاد، ۱۳۹۲) و همین مسئله سبب عدم بهره‌گیری مناسب از ظرفیت‌ها در راستای توسعه‌ی گردشگری کشاورزی شده است. شناسایی و معرفی این ظرفیت‌ها و پتانسیل‌ها مانند مناظر انسان ساخت، زیارتگاه‌ها، غنای آداب، رسوم، مراسم و فرهنگ‌ها که در روستاها پرنرنگ‌تر است سبب جلب و جذب گردشگران به سمت این جاذبه‌ها و نواحی روستایی می‌شود و به عنوان فرصتی در راستای توسعه‌ی کشاورزی و پایداری گردشگری کشاورزی می‌توان از آن استفاده نمود. اولویت‌بندی ظرفیت‌ها

مدیترانه‌ای با آب و هوای مطبوع و دلپذیر، مناطق جنگلی زیبا با چشم‌اندازهای بدیع، دره‌های سرسبز، کوه‌های سر به فلک کشیده، چشمه‌ها، آبشارها، رودخانه‌ها و همچنین به برکت قدمت و غنای فرهنگی خود و دارا بودن صدها آثار تاریخی یکی از پتانسیل‌های با ارزش گردشگری کشور محسوب می‌شود که لزوم توجه برنامه‌ریزان و سیاستگذاران کشوری و استانی را به این منطقه به عنوان یکی از قطب‌های گردشگری کشور ضروری ساخته است. این منطقه همچنین یکی از مستعدترین مناطق کشور برای توسعه‌ی گردشگری کشاورزی می‌باشد که به عنوان یکی از قطب‌های کشاورزی کشور نیز معرفی شده است و از این لحاظ دارای ظرفیت‌های فراوان شامل زراعت (۵۰/۰۳ درصد استان)؛ باغبانی (۱۷/۵۰ درصد استان)؛ کشت گلخانه‌ای (۴۷/۲۵ درصد استان)؛ پرورش دام سنگین (۱۵/۷۶ درصد استان)؛ پرورش دام سبک (۶/۸۴ درصد استان)؛ پرورش زنبور عسل (۱۷/۲۱ درصد استان)؛ پرورش کرم ابریشم (۲/۴۸ درصد استان)؛ پرورش طیور به روش سنتی (۷/۳۰ درصد استان) و پرورش ماهی (۵/۱۷ درصد استان) می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). اما بررسی‌های میدانی نشان می‌دهد که در استان مازندران و به خصوص غرب آن گردشگری کشاورزی رونق چندانی ندارد و در بین سازمان‌های مرتبط و مسئولان ذی‌ربط برنامه و اقدام خاصی در راستای توسعه‌ی آن در دستور کار نمی‌باشد. به طوری که تنها تعداد محدودی کشاورز به صورت غیررسمی به ایجاد سایت گردشگری کشاورزی اقدام نموده‌اند که آنها نیز با مسائل و مشکلات فراوانی مواجه هستند. با وجود ظرفیت‌های فراوانی که از لحاظ کشاورزی در منطقه وجود دارد و می‌توان از آن در راستای توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی در استفاده نمود. اما صنعت گردشگری کشاورزی در منطقه صنعتی نوپا و ناشناخته در بین کشاورزان و گردشگران است. به طوری که کمتر گردشگری را می‌توان در منطقه پیدا نمود که با هدف و انگیزه‌ی گردشگری کشاورزی به استان و منطقه سفر کرده باشد و حتی کشاورزان منطقه نیز که به ایجاد

اصطلاح لاتین ager به معنای زمین گرفته شده، در حالی که agro اصطلاح یونانی agros به معنای خاک و agronomos که به کسی که یک زمین دولتی را اداره می‌کند، اشاره دارد. این در حالی است که واژه‌ی tourism شکلی از فعالیت تفریحی است که فرد دور از محل سکونتش با توجه به نیازهای ادراکی، تفریحی و ورزشی خود انجام می‌دهد. ترکیب پیشوند agri با واژه tourism کلمه‌ی جدیدی به معنای فعالیت گردشگری فرد با هدف آشنایی با فعالیت‌های کشاورزی و تفریحی در یک محیط کشاورزی خلق می‌کند (Sznajderet al, 2009).

۲،۲ اهداف توسعه‌ی گردشگری کشاورزی

نکته‌ای که در مفهوم گردشگری کشاورزی نهفته است این حقیقت است که مزرعه کلیتی است که خدمات گردشگری ارائه می‌دهد (Lupi et al, 2017). متخصصان مدیریت مزرعه به این نکته اشاره می‌کنند که هر مزرعه ذاتاً منابعی در اختیار دارد که از آنها استفاده اقتصادی چندان نمی‌کند و در فرایند تولید کشاورزی نیز به کار گرفته نمی‌شود. چنین منابعی شامل؛ اتاق‌های خالی، مواد غذایی اضافی، منابع مازاد نیروی انسانی، فضای آزاد و منابع اکولوژیک و زیست‌محیطی چون منظر و چشم‌انداز، هوای پاکیزه، و غیره می‌باشد. اما استفاده از این منابع درآمد اضافی و مکملی برای کشاورزان ایجاد می‌کند که مناسب‌ترین طریق استفاده از این منابع عمدتاً در فرایند گردشگری است. از این رو این منابع، منابع اصلی گردشگری را در مزارع تشکیل می‌دهند (Yang, 2012).

۲،۳ گونه‌شناسی گردشگری کشاورزی

همان‌طور که در بخش‌های قبلی ذکر شد گردشگری کشاورزی با بسیاری از نام‌ها از جمله آگروتوریسم، گردشگری مزرعه، گردشگری مبتنی بر مزرعه و انواع دیگر شناخته شده است (Mahmoodi et al, 2018) که شامل طیف گسترده‌ای از جاذبه‌ها و

و مناطق مختلف بر اساس ظرفیت‌ها نیز ضمن ارائه‌ی سند معتبر و مکتوب در این زمینه سبب برنامه‌ریزی دقیق‌تر در راستای تقویت و توسعه‌ی آنها به صورت نقطه‌ای و منطقه‌ای می‌گردد. با توجه به اینکه تدوین موفقیت آمیز برنامه‌ریزی به سازگار کردن منابع در دسترس و فرصت‌های موجود در محیط و همچنین همکاری و همراهی تمامی بخش‌های عمومی، خصوصی، گروه‌های تحقیقاتی و پژوهشی، سیاستگذاران و تصمیم‌گیران در تمامی سطوح بستگی دارد و تنها با چنین مشارکتی است که می‌توان از تمامی توانایی‌ها و امکانات برای توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی بهره گرفت (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸)، از این رو، شناسایی ظرفیت‌ها و پتانسیل‌ها در تمامی بخش‌ها و نه تنها در یک بخش و زمینه خاص و به صورت دقیق می‌تواند مسئولیت‌های هر بخش را در راستای ایفای وظایف محوله مشخص نماید و این موضوع نیز به تدوین برنامه دقیق کمک می‌کند که این امری مهم برای غرب استان مازندران است که به عنوان پیشانی گردشگری استان معرفی شده است.

۲ مبانی نظری

۲،۱ گردشگری کشاورزی

واژه‌ی گردشگری کشاورزی برای نخستین بار در اواخر قرن بیستم میلادی در کشور لهستان و پژوهش‌های جهان نمود پیدا کرد. این واژه از ترکیب دو واژه‌ی کشاورزی و گردشگری تشکیل شده است. ماهیت فعالیت گردشگری نیز به فعالیت تفریحی دور از مکان زندگی معمولی با توجه به نیاز انسان به تفریح، سرگرمی، بینش و فعالیت‌های ورزشی مربوط می‌شود (رومن، ۲۰۱۵). برای این واژه‌ها چند مترادف وجود دارد، هرچند بیشتر این واژه دارای یک معنی هستند؛ با این وجود، واژه‌ی آگروتوریسم به گوش کسانی که در انگلستان سکونت دارند، کمتر آشناست. آگری‌توریسم نسبت به آگروتوریسم رایج‌تر است. هر دو واژه از دو بخش تشکیل شده‌اند: آگری یا آگرو و توریسم. پیشوند agri از

شده و در نوشتار توسعه‌ی گردشگری مفهوم پایداری به کانون اصلی مباحث علمی و دانشگاهی جهان تبدیل شده است. دخالت انسان در محیط زیست منجر به تغییر در اکوسیستم طبیعی، تخریب محیط زیست و تبدیل جاذبه‌های طبیعی به کاربری‌های مسکونی و صنعتی می‌شود که دوری انسان از طبیعت را به دنبال خواهد داشت. گردشگری کشاورزی از دیدگاه زیست محیطی منجر به حفاظت از زیستگاه‌های طبیعی و بوم‌نظام‌ها، حفظ منابع آب، بهبود دورنمای روستاها و زیرساخت‌ها می‌شود، از بعد فرهنگی باعث بهبود کیفیت زندگی، حفظ میراث فرهنگی روستا، آداب و رسوم اقلیت‌ها و فرهنگ سازی می‌گردد، از نظر اقتصادی نیز یک فرصت سرمایه‌گذاری برای جامعه‌های محلی، افزایش درآمد، افزایش سهم در توسعه‌ی روستایی، اشتغال، تنوع فعالیت‌های اقتصادی، ایجاد ارزش افزوده و در نهایت موجب توسعه‌ی پایدار می‌گردد (Demonja & Bacac, 2011)، با وجود برتری‌ها و سودمندی‌های گردشگری کشاورزی اما در صورت کمبود آموزش و نبود زمینه‌ی ترویج مناسب آن در بین کشاورزان، ساکنان و گردشگران می‌تواند موجب تخریب محیط زیست، ساخت و سازهای بی‌رویه، نابودی حیات وحش، گونه‌های گیاهی، پراکندگی زباله و از دست دادن کیفیت فرهنگ محلی شود (فتحی سقرچی و همکاران، ۱۳۹۷؛ ظاهری و سعدی، ۱۳۹۷). از این رو، کارشناسان و صاحب نظران کشورهای مختلف در بررسی‌های توسعه‌ی گردشگری بر اهمیت و ضرورت توجه به پایداری در بخش گردشگری تأکید کرده‌اند (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹). توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی توسعه‌ای است که در آن توازن و تعادل حفظ ارزش‌ها و کیفیت اخلاقیات و اصول اقتصادی و نیز مزیت‌های اقتصادی همه به همراه هم دیده شده و کوشش می‌شود تا توسعه‌ای متعادل و همه جانبه جایگزین توسعه‌ی صرفاً اقتصادی گردد (ورمزیاری، ۱۳۹۵). این نوع توسعه امروزه یک رویکرد عمومی است که از طریق دولت‌ها مورد توجه قرار گرفته است تا گردشگری از لحاظ

فعالیت‌هایی است که در مناطق کشاورزی یا غیرشهری رخ می‌دهد. ویژگی‌های اساسی گردشگری کشاورزی شامل فضاهای باز، سطح پایین توسعه‌ی گردشگری و فرصت‌هایی برای بازدید کنندگان است تا به طور مستقیم محیط‌های کشاورزی و طبیعی را تجربه کنند (Icoz et al, 2010). از این اصطلاحات برای اشاره به مفهوم گردشگری کشاورزی استفاده می‌شود؛ چرا که این اصطلاحات نشان دهنده‌ی اشکال گردشگری کشاورزی هستند (Hatley, 2009).

انواع مختلف گردشگری کشاورزی از تجارب مورد نظر گردشگران پدیدار شده است. بنابراین، هر نوع گردشگری یکی از راه‌های نامگذاری یک سویه جدید در بازار گردشگری برای تجارب مختلف است (Parkar, 2015). بر این اساس، ویژگی‌هایی که گردشگری کشاورزی را از گردشگری انبوه متمایز می‌کند عبارتند از:

محل استراحت: مزرعه، آشنایی گردشگر با اصول زندگی، داشتن یک ارتباط مستقیم با حیوانات داخلی، مواد غذایی تازه، چشم‌اندازهای رنگی، صداها، بوها است.

مردم: ارتباط مستقیم با خانواده، امکان آشنایی با آداب و رسوم خانواده، مهمان‌نوازی، برقراری ارتباط با مردم جدید است.

زندگی روستایی: وظایف روزانه شهروندان کشور، آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم مکان معینی، سنت، تاریخ مکان معینی، تاریخ کشور و منطقه است.

فضا: ارتباط با طبیعت، آزادی در حرکت به اطراف، آرامش، امکان دنبال کردن ورزش‌ها و امکان تفریح و سرگرمی‌آست (Sznajder et al, 2009).

۲،۴ توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی

امروزه پارادایم پایداری به طور عام و در صنعت گردشگری به طور خاص به دغدغه‌ای جهانی تبدیل

روستایی برای رسیدن به توسعه پایدار اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد کارآفرینانه توسط حسینی و همکاران (۱۳۹۸) نشان داد که ضعف دسترسی به امکانات زیرساختی و خدمات اجتماعی برای توسعه گردشگری، قوانین دست و پاگیر در راه‌اندازی کسب و کارهای گردشگر محور، ضعف فرهنگی، ضعف مشارکت مردم در فعالیت‌های اقتصادی، ضعف در تأمین منابع مالی مشاغل گردشگر محور، بی‌اعتمادی مردم به مسئولان و مدیران برای اقدام در راستای فعالیت‌های گردشگری، بی‌اطلاعی از مشاغل حوزه گردشگری و قوانین محیط زیستی سخت‌گیرانه اولویت‌های اول تا دهم موانع توسعه گردشگری روستایی بودند محمودی‌چناری و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان سنجش ظرفیت‌های محیط روستاهای شهرستان ماسال برای توسعه گردشگری کشاورزی به این نتیجه دست یافتند که مناطق روستایی شهرستان ماسال از ظرفیت خوبی برای توسعه گردشگری کشاورزی برخوردار است و این امر در نواحی کوهپایه‌ای و جلگه‌ای با شدت بیشتر و در نواحی کوهستانی با توجه به کمبود امکانات و نبود سکونت دائمی با شدت کمتری جریان دارد. نوروزی و فتاحی (۱۳۹۶) بر اساس نتیجه پژوهش خود اظهار داشتند که توسعه گردشگری کشاورزی در هر منطقه نیاز به شناخت دقیق توانمندی‌های آن منطقه دارد تا موجبات پذیرش جامعه هدف را به صورت پایدار فراهم آورد. مطالعه‌ای با عنوان نقش عوامل فرهنگی، مذهبی و اکوتوریستی در توسعه گردشگری ابرکوه توسط ابراهیمی دهکردی (۱۳۹۲) نشان داد که جاذبه‌های تاریخی مانند آثار و ابنیه تاریخی، آداب و رسوم محلی و سنتی در حد زیاد و خیلی زیاد، جاذبه‌های فرهنگی و مذهبی مانند زیارتگاه و مقبره و همچنین عوامل فرهنگی و آئینی مانند اعیاد، جشن‌ها و عزاداری‌ها به میزان کم و خیلی کم در جذب گردشگر مؤثر بوده‌اند. در هیمن راستا، صدر موسوی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان بررسی ظرفیت پذیرش گردشگری با تأثیر بر توسعه پایدار در سرعین نشان داد که توسعه

بوم‌شناسی در طولانی مدت قابل قبول، از لحاظ مالی، خودکفا و از نظر دیدگاه‌های اجتماعی و اخلاقی برای جوامع محلی مفید و نویدبخش باشد (Altinay & Kashif, 2015).

۲/۵ پیشینه پژوهش

با توجه به مطالب ارائه شده و در راستای هدف پژوهش مطالعاتی انجام شده است که در ادامه ارائه می‌گردند.

پژوهش بهمنی و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان تحلیلی بر عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی و زمینه‌یابی کارآفرینی در مناطق روستایی نشان داد که عواملی مانند تأمین اقامت برای گردشگران، طرح‌های تشویقی دولت، هماهنگی بین سازمان‌های دولتی، آگاهی بخشی به کشاورزان و بسترسازی جهت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی مهمترین اولویت‌های مؤثر در توسعه گردشگری کشاورزی هستند. عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری کشاورزی شهرستان جهرم توسط بذرافشان و سامانی (۱۳۹۸) نشان داد که زیرساخت فکری، زیرساخت فیزیکی-کالبدی، عوامل نهادی، عوامل ترویج و توسعه و عوامل رقابت‌پذیری بر توسعه گردشگری کشاورزی مؤثر است. در پژوهش دیگری توسط محمدی و همکاران (۱۳۹۸) شناسایی و بررسی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای زرآباد شهرستان الموت شرقی مورد بررسی قرار گرفت بر اساس نتایج حمایت دولت، مشارکت مردم، عوامل فرهنگی-اجتماعی، پتانسیل روستا و توسعه اشتغال‌زایی بر توسعه پایدار گردشگری روستایی مؤثر بوده است. تحلیل کیفی چالش‌های گردشگری روستایی در استان کرمانشاه توسط احسانی‌فر و همکاران (۱۳۹۸) مورد بررسی قرار گرفت بر اساس نتایج مهمترین موانع توسعه گردشگری روستایی ناکارآمدی فرآیند هدایت سرمایه‌گذاران و کارآفرینان، سالخورده‌گی و کاهش جمعیت روستا، مالکیت خصوصی و مسائل و مشکلات امنیتی می‌باشند. نتیجه پژوهشی با عنوان واکاوی موانع گردشگری

ورزشی و کمپینگ می‌باشند (Dionysopoulou, 2020).

بهااتا و همکاران^۴ در پژوهش خود با عنوان عوامل تعیین کننده تمایل کشاورزان برای شروع گردشگری کشاورزی در نپال به این نتیجه دست یافتند که توسعه گردشگری کشاورزی با تمایل و مشارکت کشاورزان به گردشگری کشاورزی ارتباط دارد، همچنین کشاورزان جوان‌تر با تحصیلات بیشتر و اندازه‌ی زمین بزرگتر تمایل بالاتری به توسعه گردشگری کشاورزی دارند که لازم است برنامه‌ریزان جهت توسعه گردشگری کشاورزی این کشاورزان را مد نظر قرار دهند. پژوهشی با عنوان عوامل مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری کشاورزی در نواحی کوهستانی آپاسنی توسط کیولاک و همکاران (۲۰۱۹) نشان داد که برخورد مناسب میزبان و داشتن فرهنگ مهمان‌پذیری، تبلیغات مناسب و فرهنگ سازی بر پایداری گردشگری کشاورزی در منطقه مؤثر بوده است (Bahatta et al, 2019).

هجالاگر و همکاران^۵ در مطالعه‌ی خود در زمینه‌ی ظرفیت‌های گردشگری در مناطق روستایی به این نتیجه دست یافتند که پتانسیل رشد چشمگیر گردشگری کشاورزی در دانمارک، نوژ و سوئد وجود دارد؛ اما شکاف نوآوری این توسعه را مختل نموده است. لویی و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان بررسی ویژگی‌های گردشگری کشاورزی و سهم آن در توسعه روستایی در ایتالیا نشان داد که متغیرهای چشم‌انداز و محیط زیست در شکل دادن به فعالیت‌های گردشگری کشاورزی نقش مؤثری دارد (Hjalager et al, 2018). کالینا و همکاران^۶ بر اساس نتیجه‌ی مطالعه‌ی خود در زمینه‌ی اثرات گردشگری کشاورزی ضمن بیان تأثیرات اقتصادی و زیست محیطی آن بر جامعه‌ی میزبان در راستای توسعه گردشگری کشاورزی برخی راهکارها از جمله برپایی مکان‌های اقامتی مناسب، تصویب قوانین و مقررات

گردشگری در شهر سرعین به لحاظ اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی متناسب با ظرفیت پذیرش این شهر بود، اما در بعد زیست محیطی و کالبدی توسعه گردشگری بیشتر از ظرفیت شهر بود. در این پژوهش همچنین مشخص شد که بین امکانات گردشگری و تعداد گردشگران رابطه‌ی مستقیم و معنادار وجود دارد.

نتیجه‌ی مطالعه زامورانو و همکاران^۱ با عنوان تأثیر محصولات بالقوه در توسعه گردشگری کشاورزی نشان داد که عناصر بالقوه ارزشمندی وجود دارد که می‌تواند تأثیر هم‌افزایی بر جاذبه‌های گردشگری کشاورزی داشته باشد که در بعد فرهنگی و زیست محیطی شامل امکانات بهداشتی، غذای محلی، چشم‌انداز و تنوع گیاهان و جانوران وحشی می‌باشند که سبب می‌شوند گردشگران با پنج حس خود از ثروت مزرعه لذت ببرند (Zamorano et al, 2020). نعمت‌پور و خدادادی^۲ در پژوهشی با عنوان بررسی مزایای اجتماعی-اقتصادی گردشگری کشاورزی به این نتیجه دست یافتند که تنوع مزارع ایران یک فرصت و مزیت جهت توسعه گردشگری کشاورزی و محرک رشد اجتماعی و اقتصادی برای جوامع می‌باشد. همچنین در این مطالعه مشخص گردید که بهبود فعالیت‌های آموزشی، توسعه فرهنگی، مشارکت جامعه‌ی محلی و ایجاد رقابت در کسب و کار در توسعه گردشگری کشاورزی مؤثر است (Nematpour & Khodadadi, 2020).

در همین راستا، دیوناسوپولو^۳ در مطالعه‌ی خود با عنوان کارآفرینی در گردشگری کشاورزی یونان اظهار داشتند که فرصت‌های موازی گردشگری کشاورزی در روستاهای یونان شامل روحیه‌ی مهمان‌نوازی مردم محلی، وجود چشمه آب گرم معروف به استراحتگاه آب گرم، فراهم بودن امکان اسکی در نواحی کوهستانی، امکانات تفریحی -

4- Bahatta et al

5 - Hjalager et al

6 - Calina et al

1- Zamorano et al

2- Nematpour & Khodadadi

3 - Dionysopoulou

و آگاهی کشاورزان و گردشگران در ارتباط با ظرفیت‌های گردشگری کشاورزی شود و با توجه به اینکه در پژوهش ظرفیت‌ها بر اساس اهمیت رتبه‌بندی می‌شوند، به برنامه‌ریزان و مسئولین لیستی از ظرفیت‌های مهم را در راستای پایداری توسعه گردشگری کشاورزی در کشور و به خصوص غرب استان مازندران ارائه می‌نماید و پایه‌ای جهت تدوین برنامه‌ها و سیاست‌ها، همچنین قوانین دقیق‌تر جهت پایداری و توسعه گردشگری کشاورزی می‌باشد.

۳ روش تحقیق

این پژوهش با هدف شناسایی ظرفیت‌های غرب استان مازندران برای توسعه پایداری گردشگری کشاورزی به صورت آمیخته (کیفی-کمی) انجام شد. طرح اصلی مورد استفاده با توجه به تقسیم بندی چهارگانه‌ی کراسول از روش‌های آمیخته که عبارت‌اند از: طرح‌هایی به هم تنیده^۳؛ طرح‌های آندراجی^۴، طرح‌های تشریحی^۵ و طرح‌های اکتشافی^۶ (کراسول^۷، ۲۰۰۹) به صورت متوالی اکتشافی می‌باشد. افراد مشارکت کننده در بخش نخست پژوهش، کارشناسان حوزه گردشگری و کشاورزی بودند که به صورت هدفمند انتخاب شدند و پس از مصاحبه نیمه ساختارمند با ۱۸ تن از آنها اشباع داده حاصل گردید. اما جهت اطمینان بیشتر تا مصاحبه ۲۰ ادامه یافت. مصاحبه با توضیحاتی در ارتباط با هدف پژوهش و اهمیت آن شروع شد و با طرح پرسش‌هایی در ارتباط با علایق گردشگران، نیازهای آنها، امکانات مورد نیاز جهت پذیرش گردشگر ادامه یافت. سپس سؤالاتی در ارتباط با اینکه چه ظرفیت‌هایی می‌تواند در بخش‌های مختلف در جذب گردشگر و پایداری گردشگری کشاورزی مؤثر باشد و مورد استقبال گردشگران قرار گیرد، مطرح

گردشگری کشاورزی و حمایت دولت در این خصوص را مهم دانسته و به آن تأکید داشتند (Calina et al, 2017). نایوکری^۱ در پژوهشی با عنوان دامنه‌ی گردشگری کشاورزی در هندوستان به این نتیجه دست یافتند که صنعت گردشگری کشاورزی در هند دارای توانایی بالایی برای توسعه‌ی روستایی هند است (Naidu Karri, 2016). نتیجه‌ی پژوهش کاسوانتو^۲ نشان داد که گردشگری کشاورزی باید در مکانی انجام گیرد که دارای شرایطی نظیر پایداری فعالیت‌های کشاورزی، سازگاری شرایط منطقه با فعالیت‌های گردشگری، زیبایی محیطی و آرامش محیطی باشد (Kaswanto, 2015). مرور پژوهش‌های انجام شده مشخص می‌سازد که با توجه به اهمیت گردشگری کشاورزی و برنامه‌ریزی‌های مختلف که در راستای توسعه‌ی آن در کشورهای پیشرفته انجام شده است. اما در کشور ما موضوعی جدید و نو می‌باشد و علی‌رغم اهمیت شناسایی پتانسیل‌ها و قابلیت‌های مناطق و برنامه‌ریزی بر اساس آن در راستای پایداری گردشگری کشاورزی در کشور، پژوهش‌ها در این زمینه محدود است. عمده مطالعات به صورت کمی و با استفاده از شاخص‌های به دست آمده از مبانی نظری انجام شده است. از این رو، با توجه به ضعف پژوهش‌های پیشین در مطالعه‌ی پیش‌رو سعی شده است این محدودیت‌ها پوشش داده شود به طوری که با توجه به اهمیت شناسایی ظرفیت‌ها و پتانسیل‌ها به شناسایی گویه‌های مرتبط با آن بر اساس مصاحبه با کارشناسان و تأیید دهیاران پرداخته شده است. به عبارتی، پژوهش به صورت آمیخته انجام شده که این مهم می‌تواند موجب گسترش حوزه‌های نظری مربوط به گردشگری و به خصوص گردشگری کشاورزی شود و مفاهیمی بدیع و نو در این زمینه خلق نماید. انجام این پژوهش همچنین می‌تواند سبب افزایش دانش

4- Embedded Design
5- Explanatory Design
6- Exploratory Design
7- Creswell

1 - Naidu Karri
2- Kaswanto
3- Triangulation Design

چشم‌اندازهای طبیعی با ۱۴ گویه؛ چشم‌اندازهای انسان ساخت با ۹ گویه؛ ظرفیت‌های گردشگر پذیری با ۶ گویه؛ امکانات اقامتی و تفریحی با ۱۴ گویه؛ آثار تاریخی-فرهنگی با ۱۶ گویه و امکانات زیرساختی با ۲۸ گویه بود. طیف سوالات این بخش به صورت طیف لیکرت (۱-خیلی کم؛ ۲-کم؛ ۳-متوسط؛ ۴-زیاد؛ ۵- بسیار زیاد) بود. به منظور بررسی پایایی پرسشنامه‌های محقق ساخته از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. در این بخش از پژوهش نیز محاسبه میزان آلفای بخش‌های مختلف پرسشنامه نشان از پایایی قابل قبولی داشت. پرسشنامه طراحی شده به منظور بررسی وضعیت موجود گویه‌ها و به فعلیت رسیدن آن‌ها در غرب استان مازندران، در اختیار جامعه‌ی آماری پژوهش قرار گرفت. جامعه‌ی آماری این بخش پژوهش (بخش کمی) دهیاران روستاهای غرب استان مازندران بودند که جهت انتخاب آن‌ها با توجه به عدم وجود چارچوب نمونه‌گیری (عدم وجود فهرست اعضای جامعه) و همچنین پراکندگی و گستردگی توزیع جمعیتی جامعه از روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شد، به این صورت که در غرب استان مازندران ۷ شهرستان رامسر، چالوس، نوشهر، نور، عباس‌آباد، کلاردشت و تنکابن وجود دارد که در مرحله نخست حدود ۴۰ درصد این شهرستان‌ها یعنی رامسر، چالوس و تنکابن به صورت تصادفی انتخاب شد. این سه شهرستان دارای ۸ بخش بودند که به صورت تصادفی ۵۰ درصد (۴ بخش دالخان‌ی از شهرستان رامسر، بخش مرزن آباد از شهرستان چالوس، و بخش مرکزی و کوهستان از شهرستان تنکابن) از بخش‌ها انتخاب شدند. این چهار بخش نیز دارای ۸ دهستان بودند که ۵۰ درصد این دهستان‌ها یعنی ۴ دهستان جنت رودبار از بخش دالخان‌ی، دهستان کوهستان از بخش مرزن آباد، دهستان دوهزار از بخش کوهستان و دهستان گلیجان از بخش مرکزی به صورت تصادفی انتخاب شدند. پس از انتخاب این دهستان‌ها ۵۰ درصد روستاهای آن‌ها (۸۰ روستا) انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند (نگاره ۱). تعداد ۶۹ نفر دهیار از این روستاها

شد. همچنین در ارتباط با امکانات لازم در روستاها و پتانسیل‌های موجود در روستاها جهت جذب و پایداری گردشگری کشاورزی سؤال شد. میانگین زمان هر مصاحبه ۵۰ دقیقه بود که در نهایت پس از ۱۷ ساعت مصاحبه اشباع داده‌ها حاصل شد. در بخش کیفی به منظور تأیید روایی و پایایی پژوهش از چهار معیار: اعتبارپذیری، انتقال‌پذیری، اطمینان‌پذیری و تأییدپذیری استفاده شد (آندرسن، ۲۰۰۲). به این صورت که با استفاده از تکنیک کنترل اعضاء (از طریق ارائه تحلیل داده‌ها و نتایج آن به پاسخگویان از واکنش آن‌ها در مرحله‌ی نوشتن گزارش آگاهی حاصل شد) و از طریق خودبازبینی محقق در طی فرآیند جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها اعتبار بخش کیفی مورد تأیید گیرد. به منظور تأیید انتقال‌پذیری پژوهش توصیف غنی از مجموعه داده‌های مطالعه در طول مرحله‌ی گردآوری داده‌ها صورت پذیرفت. تأییدپذیری و اطمینان‌پذیری پژوهش نیز از طریق ثبت و ضبط دقیق فرآیند مصاحبه‌ها و تمامی جزئیات آن انجام پذیرفت. همچنین به منظور اطمینان بیشتر علاوه بر موارد مذکور از روش واریسی نیز استفاده شد. در این راستا، محقق علاوه بر نوشتن متن مصاحبه‌ها از دستگاه ضبط صدا نیز جهت اطمینان بیشتر استفاده نمود، در پایان مصاحبه‌ها نیز متن مصاحبه‌ها از سوی محقق مورد بازخوانی قرار می‌گرفت و اگر ابهامی وجود داشت مجدد از پاسخگویان پرسیده می‌شد. به منظور تحلیل داده‌ها از دو مرحله کدگذاری باز و محوری تئوری بنیانی با استفاده از نرم‌افزار Maxqda12 استفاده شد. پس از شناسایی ظرفیت‌ها بر اساس پیشینه‌ی پژوهش شش بعد اصلی شناسایی گردید که شامل چشم‌اندازهای طبیعی، چشم‌اندازهای انسان‌ساخت، ظرفیت‌های گردشگرپذیری، امکانات اقامتی و تفریحی، آثار تاریخی-فرهنگی و امکانات زیرساختی بود. گویه‌های شناسایی و تأیید شده در قالب پرسشنامه جهت بخش کمی پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. پرسشنامه تنظیم شده دارای هفت بخش ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای با شش سؤال؛

جهت رتبه‌بندی عوامل، تحلیل واریانس یک طرفه (ANOVA) (به این ترتیب که میزان وجود هر یک از جاذبه‌ها را با هم جمع نموده و متغیر وابسته با مقیاس شبه فاصله‌ای ایجاد شد) و آزمون تعقیبی توکی انجام شد.

جهت تکمیل پرسشنامه و گردآوری داده‌ها مشارکت نمودند. پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، عملیات کدگذاری، استخراج داده‌ها و انتقال آن‌ها به رایانه انجام و پس از طی فرآیند داده‌پردازی، محاسبات آماری از طریق برنامه‌ی SPSSwin22 با استفاده از آماره‌های میانگین، انحراف معیار، آزمون فریدمن

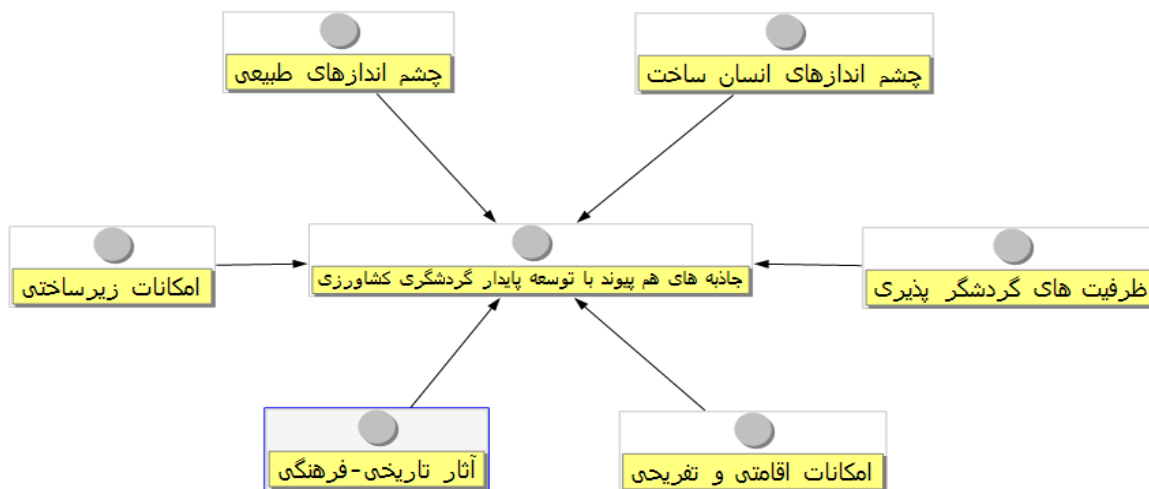
تعیین مفاهیم و مقولات، وارد مرحله کدگذاری محوری می‌شویم. در این مرحله محقق باید مقولاتی را که در اختیار دارد در نظامی منطقی برای تولید نظریه قرار دهد. اما قبل از این کار لازم است تا مقوله‌ها در پرتو داده‌های واقعی پالایش یابند و ارتباط آنها با یکدیگر مشخص شود. این اقدامات در مرحله کدگذاری محوری انجام می‌شود. در این مرحله طبقات جامع و مانع تشکیل گردید و متناسب با بار مفهومی جمله‌های هر طبقه، مفهوم سازی صورت گرفت. در نگاره ۲ خروجی نرم افزار Maxqda مرتبط با ابعاد شش‌گانه ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدارگردشگری کشاورزی یعنی چشم‌اندازهای طبیعی، چشم‌اندازهای انسان ساخت، ظرفیت‌های گردشگری‌پذیری، امکانات اقامتی و تفریحی، آثار تاریخی-فرهنگی و امکانات زیر ساختی ارائه شده است. مفاهیم مرتبط با هر طبقه

۴ یافته‌ها و بحث

ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی در غرب استان مازندران از طریق دو مرحله کدگذاری باز و محوری به شرح زیر شناسایی شدند. در مرحله کدگذاری باز پس از پیاده سازی مصاحبه‌های ضبط شده مطالب به شیوه‌ی خط به خط بررسی شدند و به هر جمله جداگانه یک کد داده شد. حاصل این مرحله شناسایی ۸۷ مفهوم کلیدی در زمینه‌ی ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی بود که بر اساس بیشترین فراوانی پاسخ‌ها، مفاهیم استخراج شده، مشخص گردید و به هر یک کدهایی با نام T,S,G,E,F,Z اختصاص یافت. در پایان این مرحله به نظر رسید که این مفاهیم کلیدی گویه‌های مرتبط با ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدارگردشگری کشاورزی را در ابعاد مختلف پوشش داده است. با

دهیاران روستاهای مورد مطالعه جهت مشخص شدن اینکه غرب استان مازندران تا چه اندازه از این ظرفیت‌ها برخوردار است، قرار داده شد.

در جدول ۶ ارائه شده است. پس از شناسایی ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی در ابعاد شش‌گانه، در مرحله‌ی بعدی گویه‌ها در اختیار

شکل ۲ خروجی نرم افزار Maxqda مرتبط با ابعاد شش‌گانه ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی

از بالاترین میانگین برخوردار می‌باشند و غرب استان مازندران از لحاظ "وجود غارهای طبیعی" و "مرداب‌های تمیز و فراوان با پوشش مناسب از گل‌ها" نسبت به سایر گویه‌ها از ظرفیت و پتانسیل پایینتری برخوردار است.

بعد چشم‌اندازهای طبیعی با ۱۴ گویه در جدول ۱ ارائه شده است. اولویت‌بندی گویه‌ها بر اساس میانگین نشان می‌دهد که "مراتع سرسبز و جنگل‌های فراوان"، "شاخص‌های استاندارد محیط زیستی مانند آب و هوای سالم، نبود آلودگی، سرو صدا و..." و "آب‌های گرم معدنی با خواص درمانی"

جدول ۱ شناسایی و اولویت بندی گویه های مرتبط با چشم اندازهای طبیعی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	کدمرتب	فراوانی تکرار	مفاهیم	بعد
۱	۰/۰۰۰	۵	T1	۱۹	مراتع سرسبز و جنگل های فراوان	چشم اندازهای طبیعی
۲	۰/۲۵۴	۴/۸۹	T11	۱۶	شاخص های استاندارد محیط زیستی مانند آب و هوای سالم، نبود آلودگی، سرو صدا و...	
۳	۰/۰۹۶	۴/۸۸	T13	۱۲	چشمه های آب گرم معدنی با خواص درمانی	
۴	۰/۳۶۲	۴/۸۴	T4	۱۹	رودخانه ها و دریاچه ها	
۵	۰/۴۱۵	۴/۷۹	T12	۱۶	خاص و تک بودن جاذبه های منطقه	
۶	۰/۲۱۶	۴/۷۸	T3	۱۲	دره های عمیق، طولانی و سرسبز	
۷	۰/۲۰۹	۴/۶۸	T5	۱۷	ارتفاعات و مناطق کوهستانی سرسبز با آبشارهای مرتفع	
۸	۰/۲۶۷	۴/۶۸	T7	۱۷	تنوع اقلیمی و آب و هوای سالم	
۹	۰/۳۱۰	۴/۵۴	T10	۱۱	مسیرهای طبیعی زیبا و قابل دسترس جهت ورزش هایی مانند پیاده روی و کوهنوردی	
۱۰	۰/۴۱۴	۴/۴۶	T9	۱۷	علفزارها، بوته زارها و پوشش گیاهی	
۱۱	۰/۴۶۷	۴/۳۷	T2	۱۱	مناطق حفاظت شده با حیوانات مختلف	
۱۲	۰/۴۲۱	۴/۲۱	T8	۹	پرند های مهاجر	
۱۳	۰/۵۱۸	۴/۱۸	T14	۱۲	مرداب های تمیز و فراوان با پوشش مناسب از گل ها	
۱۴	۰/۳۱۴	۴/۱۴	T6	۱۱	وجود غارهای طبیعی	

غرب استان مازندران دارای ظرفیت و پتانسیل مناسبی است و بالاترین میانگین را دارد. اما غرب استان مازندران از لحاظ پتانسیل ها و ظرفیت های " وجود پارک های آبی " و " پل های قدیمی روی دره ها و رودخانه ها " نسبت به سایر گویه ها در وضعیت ضعیف تری قرار دارد.

بعد چشم اندازهای انسان ساخت دارای ۹ گویه می باشد که در جدول ۲ ارائه شده است. اولویت بندی گویه ها بر اساس میانگین از نظر دهیاران نشان می دهد که " وجود باغ ها، مزارع و شالیزارها با محصولات متنوع با الگوها و روش های کشت متفاوت "، " جاده های گردشگری " و " چشم انداز مزارع، باغ ها درختان میوه و نهالستان ها " در

جدول ۲ شناسایی و اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با چشم‌اندازهای انسان ساخت

اولویت	انحراف معیار	میانگین	کدمرتب	فراوانی تکرار	مفاهیم	بعد
۱	۰/۱۳۴	۴/۹۲	S1	۱۶	وجود باغ‌ها، مزارع و شالیزارها با محصولات متنوع با الگوها و روش‌های کشت متفاوت	چشم‌اندازهای انسان ساخت
۲	۰/۲۱۷	۴/۸۸	S4	۱۰	جاده‌های گردشگری	
۳	۰/۱۱۹	۴/۸۶	S2	۱۶	چشم انداز مزارع، باغ‌ها درختان میوه و نهالستان‌ها	
۴	۰/۲۱۴	۴/۷۴	S9	۶	پرورش دام و نگهداری حیوانات در کنار مزرعه و فعالیت‌های کوچروی	
۵	۰/۲۷۴	۴/۵۴	S3	۱۴	چشم انداز ساخت خانه‌ها و بافت روستا از لحاظ نوع مصالح و نحوه‌ی ساخت	
۶	۰/۴۶۲	۴/۰۸	S8	۶	حصار اراضی کشاورزی و دیوار چینی آنها (با خشت و گل، پرچین چوبی، و یا سنگ چین و ...)	
۷	۰/۱۶۴	۳/۹۴	S5	۱۰	مزارع کشت گیاهان دارویی	
۸	۰/۳۸۱	۳/۹۱	S6	۷	پل‌های قدیمی روی دره‌ها و رودخانه‌ها	
۹	۰/۲۲۶	۳/۸۴	S7	۶	پارک‌های آبی	

گردشگران وارد شده به آن طی یک سال گذشته " و " تعداد گردشگران داخلی وارد شده به منطقه " دارای ظرفیت مناسب و از لحاظ گویه‌های " تعداد گردشگران خارجی وارد شده به منطقه " و " فعالیت تورهای گردشگری در روستا " دارای ظرفیت ضعیف‌تری می‌باشد.

بر اساس کدگذاری محوری تعداد شاخص‌های مرتبط با بعد ظرفیت‌های گردشگر پذیری به تعداد ۶ مورد در جدول ۳ ارائه شده است. اولویت‌بندی گویه‌ها بر اساس میانگین مطابق نظر دهبیاران نشان می‌دهد که غرب استان مازندران از لحاظ گویه‌های " وضعیت کلی گردشگرپذیری از لحاظ تعداد

جدول ۳ شناسایی و اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با ظرفیت‌های گردشگرپذیری

اولویت	انحراف معیار	میانگین	کدمرتب	فراوانی تکرار	مفاهیم	بعد
۱	۰/۲۱۰	۴/۸۴	G1	۹	وضعیت کلی گردشگرپذیری از لحاظ تعداد گردشگران وارد شده به آن طی یک سال گذشته	ظرفیت‌های گردشگر پذیری
۲	۰/۱۴۱	۴/۸۰	G2	۱۲	تعداد گردشگران داخلی وارد شده به منطقه	
۳	۰/۳۵۹	۴/۳۶	G3	۹	میزان خرید محصولات کشاورزی توسط گردشگران	
۴	۰/۴۵۳	۳/۱۸	G4	۱۳	میزان استقبال گردشگران از روستا و فعالیت‌های کشاورزی	
۵	۰/۳۷۴	۲/۸۴	G5	۷	فعالیت تورهای گردشگری در روستا	
۶	۰/۲۱۶	۲/۶۸	G6	۷	تعداد گردشگران خارجی وارد شده به منطقه	

با بعد امکانات اقامتی و تفریحی در شرایط مناسب و جاذبه‌های " اقامتگاه‌های بوم‌گردی"، " مناسب و به اندازه بودن تعداد اتاق‌های سایت‌ها " و " وجود سایت‌های گردشگری در مزارع و یا روستاها " نسبت به سایر گویه‌های بعد امکانات اقامتی و تفریحی از پتانسیل و ظرفیت مناسبی برخوردار نیست.

در مرحله کدگذاری محوری تعداد ۱۴ گویه برای بعد امکانات اقامتی و تفریحی شناسایی گردید که در جدول ۴ این گویه‌ها نشان داده شده است. غرب استان مازندران از لحاظ " وجود بازارهای محلی جهت خرید محصولات کشاورزی و صنایع دستی، سوغات و ..."، "رستوران‌های سنتی و ارائه‌ی غذاهای محلی در آن‌ها " و " وجود خانه‌های اجاره‌ای " مرتبط

جدول ۴ شناسایی و اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با امکانات اقامتی و تفریحی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	کدمرتبط	فراوانی تکرار	مفاهیم	بعد
۱	۰/۲۱۷	۴/۲۶	E12	۶	وجود بازارهای محلی جهت خرید محصولات کشاورزی و صنایع دستی، سوغات	امکانات اقامتی و تفریحی
۲	۰/۳۲۵	۴/۱۲	E1	۱۰	رستوران‌های سنتی و ارائه غذاهای محلی در آن‌ها	
۳	۰/۱۲۴	۳/۹۱	E4	۹	وجود خانه‌های اجاره‌ای	
۴	۰/۴۳۷	۳/۸۶	E2	۶	کلبه‌های چوبی و آلچیق‌ها	
۵	۰/۲۶۵	۳/۸۵	E9	۶	رستوران‌های بین‌راهی در مناطق بکر و به فاصله مناسب	
۶	۰/۳۴۷	۳/۸۰	E10	۵	پارک و فضاهای باز و زمین‌های روستا برای استراحت و تفریح	
۷	۰/۱۱۷	۳/۷۸	E3	۳	عدم پراکندگی و توزیع متناسب امکانات در منطقه	
۸	۰/۱۳۴	۳/۶۸	E8	۵	امکانات مناسب جهت قایق سواری، کشتی سواری	
۹	۰/۳۲۶	۳/۵۴	E14	۵	ایجاد مکان‌های مناسب و امن جهت شنا و آب‌تنی	
۱۰	۰/۲۸۶	۳/۵۳	E7	۷	امکانات ورزشی مناسب جهت ورزش‌هایی مانند اسب‌سواری، دوچرخه‌سواری	
۱۱	۰/۱۸۹	۳/۴۸	E11	۶	کمپ‌های کوهستانی	
۱۲	۰/۶۱۰	۳/۱۸	E5	۷	وجود سایت‌های گردشگری در مزارع و یا روستاها	
۱۳	۰/۴۲۸	۳/۱۰	E6	۶	مناسب و به اندازه بودن تعداد اتاق‌های سایت‌ها	
۱۴	۰/۳۵۸	۲/۴۵	E13	۳	اقامتگاه‌های بوم‌گردی	

اولویت‌بندی گویه‌ها بر اساس میانگین بر اساس نظر دهبازار نشان می‌دهد که " لباس‌های محلی، غذا های محلی، شیرینی‌های محلی و..."، صنایع

تعداد ۱۶ گویه‌ی مرتبط با بعد آثار تاریخی-فرهنگی که در مرحله‌ی کدگذاری محوری شناسایی شده است در جدول ۵ ارائه و نشان داده شده است.

مانند عروسی، نوروز و ... از ظرفیت پایین‌تری نسبت به سایر گویه‌ها برخوردار می‌باشند.

دستی " و بازارهای هفتگی دارای بالاترین اولویت و گویه‌های " موزه تاریخ طبیعی " و " جشن‌های سنتی

جدول ۵ شناسایی و اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با آثار تاریخی-فرهنگی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	کد مرتبط	فراوانی تکرار	مفاهیم	بعد
۱	۰/۳۱۵	۴/۱۲	F10	۳	لباس های محلی، غذا های محلی، شیرینی‌های محلی و...	
۲	۰/۲۶۴	۴/۰۹	F13	۴	صنایع دستی متنوع	
۳	۰/۱۷۸	۴/۰۵	F14	۶	بازارهای هفتگی	
۴	۰/۳۱۶	۴/۰۱	F11	۴	عرضه فرآورده‌ها و محصولات کشاورزی و دامی متنوع	
۵	۰/۴۳۶	۳/۸۰	F1	۱۵	وجود زیارتگاه‌ها، امامزاده‌ها، مساجد و اماکن زیارتی، مزار انسان‌های فرهیخته و سرشناس	
۶	۰/۲۶۴	۳/۶۴	F12	۵	موسیقی‌ها و ترانه‌های محلی	
۷	۰/۴۵۸	۳/۶۰	F15	۵	فرهنگ مهمانوازی و پذیرایی از گردشگران	
۸	۰/۶۲۱	۳/۴۴	F4	۳	موزه‌های مردم شناسی	آثار تاریخی-فرهنگی
۹	۰/۷۶۱	۳/۴۰	F3	۳	موزه های آثار باستانی	
۱۰	۰/۳۶۲	۳/۱۱	F9	۵	آیین‌های سوگواری مانند محرم و مراسم‌های عزاداری	
۱۱	۰/۴۶۲	۳/۱۰	F16	۷	برگزاری جشنواره‌ها، رویدادها و همایش‌های مختلف و مرتبط	
۱۲	۰/۱۵۷	۳/۰۷	F6	۵	وجود آثار تاریخی مانند دژها و قلعه‌ها، گورستان های تاریخی	
۱۳	۰/۲۶۳	۳/۰۶	F7	۶	برخورداری روستا از پیشینه تاریخی	
۱۴	۰/۴۳۲	۲/۹۲	F2	۵	کلسیا و معبد	
۱۵	۰/۳۶۷	۲/۸۱	F8	۶	جشن‌های سنتی مانند عروسی، نوروز و ...	
۱۶	۰/۱۷۹	۲/۱۴	F5	۳	موزه تاریخ طبیعی	

دسترسی به منابع آبی (شرب و شستشو)"، سیستم لوله کشی آب شرب " و " تعداد و کیفیت مکان‌های فروش مواد غذایی " در شرایط مناسب قرار دارد. اما از لحاظ " سیستم دفع پسماند و زباله "، عدم وجود ترافیک در منطقه " و " دسترسی به اتوبان و بزرگراه " به نسبت ضعیف‌تر می‌باشد (جدول ۶).

آخرین بعد مرتبط با ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی، امکانات زیرساختی می‌باشد که در مرحله‌ی کدگذاری محوری تعداد ۲۸ گویه برای این بعد شناسایی و ارائه شده است. اولویت‌بندی گویه‌ها بر اساس میانگین در جدول ۶ نشان می‌دهد که غرب استان مازندران از لحاظ سه گویه مرتبط با بعد امکانات زیرساختی یعنی "

جدول ۶ شناسایی و اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با امکانات زیرساختی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	کدمرتب	فراوانی تکرار	مفاهیم	بعد
۱	۰/۲۵۴	۴/۸۴	Z13	۹	دسترسی به منابع آبی (شرب و شستشو)	امکانات زیرساختی
۲	۰/۶۵۴	۴/۷۵	Z17	۷	سیستم لوله کشی آب شرب	
۳	۰/۲۸۷	۴/۷۱	Z12	۹	تعداد و کیفیت مکان‌های فروش مواد غذایی	
۴	۰/۳۱۴	۴/۶۴	Z14	۹	کیفیت منابع آب	
۵	۰/۱۴۵	۴/۵۸	Z19	۷	کمیت و کیفیت شبکه توزیع برق	
۶	۰/۲۸۷	۴/۵۲	Z9	۱۱	خدمات جاده‌ای مناسب مانند پلیس راه، فوریت‌های پزشکی، هلال احمر، تعمیرگاه خودرو، پمپ بنزین و گازمایع و در فواصل مناسب	
۷	۰/۶۳۲	۴/۵۱	Z23	۶	خدمات مدیریت بحران (برف و آتش سوزی و گم شدن افراد یا خدمات اضطراری)	
۸	۰/۴۸۷	۴/۴۴	Z3	۱۳	کمیت و کیفیت حمل نقل عمومی (سواری، مینی بوس، موتور و....)	
۹	۰/۶۸۹	۴/۳۸	Z20	۷	کمیت و کیفیت شبکه توزیع گاز خانگی	
۱۰	۰/۸۵۴	۴/۲۵	Z10	۱۰	در دسترس بودن مراکز درمانی و بهداشتی مانند درمانگاه و داروخانه	
۱۱	۰/۶۳۴	۴/۲۲	Z11	۹	نزدیکی و سهولت دسترسی به مغازه‌های میوه فروشی، سوپرمارکت، پیرایشگاه، نانوايي، بقالی، خیاطی....)	
۱۲	۰/۱۸۹	۴/۱۸	Z1	۱۴	مسیرهای ارتباطی مناسب	
۱۳	۰/۶۳۷	۴/۱۲	Z2	۱۲	آسفالت بودن و کیفیت آسفالت مسیرهای ارتباطی	
۱۴	۰/۷۵۴	۴/۰۵	Z5	۱۲	میزان و کیفیت راه‌ها خاکی و شنی	
۱۵	۰/۴۶۸	۳/۸۴	Z7	۱۱	کیفیت راه‌های دسترسی به مرکز دهستان، بخش و مرکز شهرستان	
۱۶	۰/۸۵۳	۳/۸۱	Z8	۱۱	فاصله از مرکز شهرستان	
۱۷	۰/۳۶۵	۳/۶۴	Z22	۶	سهولت دسترسی به خدمات بانکی مانند عابربانک و دستگاه کارت‌خوان	
۱۸	۰/۲۷۴	۳/۵۴	Z21	۷	مناسب بودن زیر ساخت مخابراتی مانند آنتن‌دهی تلفن همراه و اینترنت در منطقه	
۱۹	۰/۱۶۵	۳/۴۶	Z15	۸	وجود علائم و تابلوهای راهنما	
۲۰	۰/۳۷۱	۳/۲۸	Z28	۵	وضعیت قوانین و مقررات موجود (برای ورود گردشگر و سرمایه گذار در روستا)	
۲۱	۰/۴۶۲	۳/۱۳	Z4	۱۴	پارکینگ و خدمات مربوط به آن	
۲۲	۰/۳۲۵	۲/۹۴	Z26	۶	وجود نهادهایی مانند شورای و دهیاری، تعاونی های تولید، اصناف و همکاری آنها در فعالیتهای گردشگری	

اولویت	انحراف معیار	میانگین	کدمرتب	فراوانی تکرار	مفاهیم	بعد
۲۳	۰/۶۲۵	۲/۶۵	Z24	۶	برقرار بودن امنیت منطقه، وجود گشت امنیت و پاسگاه انتظامی	
۲۴	۰/۳۱۵	۲/۴۱	Z27	۵	دیجیتال سازی عرضه و فروش محصولات کشاورزی	
۲۵	۰/۴۸۹	۲/۲۴	Z25	۶	اطلاع رسانی و تبلیغات مناسب در ارتباط با روستا و جاذبه های طبیعی و کشاورزی آن	
۲۶	۰/۲۶۵	۲/۱۰	Z6	۱۱	دسترسی به اتوبان و بزرگراه	
۲۷	۰/۴۵۱	۲/۰۵	Z16	۷	عدم وجود ترافیک در منطقه	
۲۸	۰/۲۷۴	۲/۰۳	Z18	۷	سیستم دفع پسماند و زباله	

۴/۴۱ و ظرفیت های گردشگر پذیری با میانگین رتبه ای ۳/۹۶ در رتبه های دوم و سوم قرار دارند. در رتبه چهارم و پنج امکانات اقامتی و تفریحی و آثار تاریخی-فرهنگی با فاصله بسیار کم قرار دارند. بعد امکانات زیر ساختی نیز با میانگین کمتر (۳/۴۶) و فاصله ی بیشتر نسبت به سایر ابعاد در رتبه ی ششم قرار دارد. نتایج آزمون نشان می دهد که شش بعد در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند و می توان گفت اختلاف بین رتبه ها معنی دار است و مهم ترین پتانسیل برای گردشگری کشاورزی، چشم اندازهای طبیعی و سپس انسان ساخت است.

پس از شناسایی و اولویت بندی گویه های مرتبط با ظرفیت های توسعه ی پایداری گردشگری کشاورزی در غرب استان مازندران از لحاظ ابعاد شش گانه، این ابعاد بر اساس آزمون رتبه بندی فریدمن مورد اولویت بندی قرار گرفتند تا مشخص شود که پتانسیل کدام ابعاد در غرب استان مازندران به عنوان ظرفیت توسعه ی پایدار گردشگری کشاورزی بالاتر است. همان گونه که خروجی آزمون رتبه ای فریدمن در جدول ۷ نشان می دهد بعد چشم اندازها طبیعی با میانگین رتبه ای ۴/۶۲ در رتبه نخست قرار دارد. پس از آن چشم اندازها انسان ساخت با میانگین رتبه ای

جدول ۷ نتایج آزمون رتبه ای فریدمن در ارتباط با رتبه بندی ابعاد مختلف

رتبه	بعد	میانگین رتبه	انحراف استاندارد	Chi-square	درجه آزادی	معنی داری
۱	چشم انداز طبیعی	۴/۶۲	۰/۵۲			
۲	چشم انداز انسان ساخت	۴/۴۱	۰/۳۶			
۳	ظرفیت های گردشگر پذیری	۳/۹۶	۰/۴۷	۱۵۶/۱۰۹	۵	۰/۰۲۸*
۴	امکانات اقامتی و تفریحی	۳/۷۴	۰/۵۱			
۵	آثار تاریخی-فرهنگی	۳/۷۱	۰/۴۷			
۶	امکانات زیرساختی	۳/۴۶	۰/۴۱			

* معنی داری در سطح ۵ درصد

برای استفاده از تحلیل واریانس، باید داده ها دارای توزیع نرمال و همسانی واریانس باشند. با استفاده

به منظور بررسی معنی داری اختلاف بین سه شهرستان تنکابن، رامسر و چالوس از لحاظ ابعاد شش گانه ظرفیت های توسعه ی پایداری گردشگری کشاورزی از تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد.

همانطور که نتایج نشان می‌دهد اختلاف معنی‌داری بین سه شهرستان از لحاظ ظرفیت‌های توسعه پایدار گردشگری کشاورزی در سطح خطای ۰/۰۱ وجود دارد. می‌توان گفت شهرستان‌های مختلف از لحاظ ظرفیت‌ها با یکدیگر تفاوت دارند (جدول ۸).

از آزمون کولموگراف-اسیمرنف^۱ مشخص شد که داده‌ها دارای توزیع نرمال هستند. با استفاده از آزمون لون^۲ مشخص شد که داده‌ها دارای واریانس همسان هستند، چرا که آماره‌ی آن معنادار نشد.

جدول ۸ نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه به منظور بررسی معنی‌داری اختلاف بین شهرستان‌ها در ابعاد شش گانه ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی

شهرستان	مجموع مربعات	درجه آزادی	برآورد واریانس	آزمون F	سطح معنی‌داری
بین گروه‌ها داخل گروه‌ها کل	۶۴۲/۴۴	۲	۳۳۸/۳۷	۱۱/۵۱	۰/۰۰۰**
	۳۸۵۲۷/۴۶	۶۷	۱۰۵/۵۶		
	۳۹۲۱۴/۰۰	۶۹			
بین گروه‌ها داخل گروه‌ها کل	۳۵۵/۵۶	۲	۱۷۷/۷۸	۳/۲۰	۰/۰۰۳**
	۲۵۷۷۱/۹۵	۶۷	۷۰/۲۲		
	۲۶۱۲۷/۵۲	۶۹			
بین گروه‌ها داخل گروه‌ها کل	۱۶۹/۴۹	۲	۸۴/۷۴	۲/۵۳	۰/۰۰۸**
	۲۷۰۰/۶۲	۶۷	۷/۳۵		
	۲۸۷۰/۱۱	۶۹			

** معناداری در سطح ۱ درصد

تنکابن در مرتبه‌ی نخست و سپس رامسر و در رتبه‌ی سوم چالوس قرار دارد. از لحاظ آثار تاریخی-فرهنگی به ترتیب رامسر، تنکابن و چالوس قرار دارند. از لحاظ امکانات اقامتی و تفریحی و ظرفیت‌های گردشگری پذیرای رامسر در رتبه نخست و سپس چالوس و در جایگاه سوم تنکابن قرار دارند و در نهایت امکانات زیرساختی به ترتیب در رامسر، تنکابن و چالوس در شرایط مناسبی قرار دارند (جدول ۹).

پس از تعیین تفاوت معناداری بین میانگین شهرستان‌های مختلف از لحاظ ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی، باید مشخص شود که کدام شهرستان با بقیه متفاوت است. با استفاده از آزمون توکی اچ اس دی^۳ در سطح آلفا ۰/۰۵ (فاصله اطمینان ۹۵ درصد) می‌توان تفاوت‌ها را مشخص کرد. همانطور که جدول ۹ نشان می‌دهد بین سه شهرستان از لحاظ ظرفیت‌های مرتبط با چشم‌اندازهای طبیعی و انسان‌ساخت

3- Tukey HSD

1- Kolmogorov-Smirnov Test

2- Leven

جدول ۹ نتایج آزمون توکی اچ اس دی و تفاوت معناداری شهرستانها

جاذبه‌ها	شهرستان	۱	۲	۳
چشم‌انداز طبیعی	رامسر	۲/۸۴		
	تنکابن		۳/۲۷	
	چالوس			۲/۴۶
	sig	۰/۰۱۱*		
چشم‌انداز انسان ساخت	رامسر	۲/۱۴		
	تنکابن		۳/۶۱	
	چالوس			۲/۸۴
	sig	۰/۰۰۹**		
ظرفیت‌های گردشگر پذیری	رامسر	۲/۳۴		
	تنکابن		۱/۷۱	
	چالوس			۲/۴۸
	sig	۰/۰۰۶**		
امکانات اقامتی و تفریحی	رامسر	۲/۴۲		
	تنکابن		۱/۲۴	
	چالوس			۲/۱۲
	sig	۰/۰۰۰**		
آثار تاریخی-فرهنگی	رامسر	۳/۳۷		
	تنکابن		۲/۲۹	
	چالوس			۲/۱۷
	sig	۰/۰۰۹**		
امکانات زیرساختی	رامسر	۲/۲۹		
	تنکابن		۱/۳۵	
	چالوس			۱/۸۹
	sig	۰/۰۰۷**		

۵ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

نتایج تحلیل نشان داد که در بعد چشم‌اندازهای طبیعی، از دید پاسخگویان تمامی گویه‌ها دارای میانگین بالاتر از سطح زیاد قرار دارند. با توجه به اینکه جاذبه‌های طبیعی موجود در مقصد اولین موضوعی است که سبب جلب نظر گردشگران می‌شود. غرب استان مازندران نیز از این لحاظ دارای ظرفیت بالایی است. اما از نظر پاسخگویان غرب

استان مازندران از لحاظ گویه‌هایی مانند مراتع سرسبز، جنگل‌های انبوه، پوشش گیاهی و شاخص‌های استاندارد محیط زیستی مانند آب و هوای سالم، نبود آلودگی، سرو صدا و... از ظرفیت مناسب و بالاتری نسبت به سایر گویه‌ها برخوردار است که به نوعی به عنوان پتانسیل و ظرفیت استان و به خصوص غرب آن جهت جذب هر نوع گردشگر و به خصوص گردشگر کشاورزی می‌باشد. در این راستا، نتایج مطالعه‌ی محمودی‌چناری و

کشت و محصولات متنوع کشت شده در باغ‌ها و شالیزارها از ظرفیت‌های انسان ساخت در پذیرش گردشگر می‌باشند. اما در این بعد برخی گویه‌ها از نظر پاسخگویان به نسبت از ظرفیت پایین‌تری برخوردار هستند مانند کشت گیاهان دارویی و امکانات تفریحی پارک‌ها. از آنجا که استان مازندران و به خصوص غرب آن از لحاظ کشاورزی دارای قابلیت و ظرفیت بالایی است و توسعه‌ی کشت گیاهان دارویی نیز می‌تواند با توجه به شرایط اقلیمی این بخش از کشور مورد توجه قرار گیرد. اما پاسخگویان در این زمینه اظهار داشتند که با توجه به استقبال گردشگران از گیاهان دارویی توسعه‌ی کشت آنها به طور جدی مورد توجه قرار نمی‌گیرد. برای مثال، کشت گل گاوزبان که در برخی نقاط انجام می‌شود با توجه به چشم‌انداز زیبای آن و برگزاری جشنواره‌هایی در استان مورد استقبال جدی مردم و گردشگران قرار گرفته است و لازم است از این تجربه موفق در راستای توسعه‌ی کشت سایر گیاهان دارویی و به عنوان ظرفیتی در راستای پایداری و توسعه‌ی گردشگری کشاورزی استفاده نمود.

یکی دیگر از ابعادی که جهت بررسی ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی مورد کنکاش قرار گرفت قابلیت گردشگر پذیری بود که اکثر گویه‌های آن دارای میانگین بالاتر از متوسط و زیاد بودند و این نشان می‌دهد که ظرفیت‌های غرب استان مازندران از لحاظ قابلیت گردشگرپذیری نیز مناسب می‌باشد. اما از نظر دهیاران برخی گویه‌های مرتبط با این بعد مانند تعداد گردشگران وارد شده به این منطقه در طول سال از قابلیت و میانگین بالاتری برخوردار هستند. نتایج همچنین نشان داد که با توجه به قابلیت‌های اشاره شده فعالیت توره‌های گردشگری در روستا به نسبت پایین می‌باشد و با توجه به ظرفیت‌های منطقه، ورود گردشگران خارجی خیلی چشمگیر نیست که این موضوع می‌تواند سبب شود که از ظرفیت‌ها به نحو شایسته استفاده نشود و نتوان پایداری گردشگری

همکاران (۱۳۹۸)؛ محمدی و همکاران (۱۳۹۸)؛ زامورانو و همکاران (۲۰۲۰)؛ دیوناسوپولو (۲۰۲۰)؛ کاسوانتو (۲۰۱۵) و لویی و همکاران (۲۰۱۷) منطبق با نتایج پژوهش پیش‌رو از لحاظ تأکید بر جاذبه‌های طبیعی در توسعه و پایداری گردشگری کشاورزی هم‌سو و هم‌راستا می‌باشد. دومین بعد برای سنجش ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی چشم‌اندازهای انسان ساخت بود که از نظر پاسخگویان غرب استان مازندران از لحاظ این گویه‌ها دارای قابلیت مناسب و بالایی می‌باشد. به طوری‌که میانگین اکثر گویه‌ها بالاتر از سطح متوسط و بین زیاد و بسیار زیاد قرار داشت. با توجه به اینکه گردشگران از استان‌های مختلف کشور و حتی خارج از کشور به استان سفر می‌کنند وجود برخی مناظر و چشم‌اندازهای ساخت دست انسان در طبیعت می‌تواند علاوه بر جذابیت، تازگی نیز داشته باشد مانند نوع کشت و روش کشت خاصی در مزارع و شالیزارها، نحوه‌ی ساخت منازل مسکونی و نحوه‌ی قرارگیری منازل روستایی نسبت به یکدیگر، دام‌ها و چرای آنها در مزارع و حتی کوچ‌روی عشایر. در این راستا و بر اساس نظر پاسخگویان سه جاذبه مهم در غرب استان مازندران به صورت انسان ساخت از قابلیت بالایی برخوردار است. وجود باغ‌ها، مزارع و شالیزارها با محصولات متنوع و الگوهای کشت متفاوت، چشم‌انداز باغ‌ها، نهالستان‌ها و جاده‌های گردشگری است. با توجه به اینکه جاذبه‌های انسان‌ساخت در نواحی روستایی قرار دارند و غرب استان مازندران نیز از لحاظ این ظرفیت‌ها در وضعیت مناسبی قرار دارد و این جاذبه‌ها با ایجاد زیبایی‌های تصویری و ذهنی فرصت و پتانسیل مناسبی جهت جذب و جلب نظر گردشگران به منطق روستایی هستند، می‌توان به نحو صحیح از آنها در راستای توسعه و پایداری گردشگری کشاورزی استفاده نمود. هم‌سو با نتایج این بخش از پژوهش مطالعه محمودی‌چناری و همکاران (۱۳۹۸)؛ محمدی و همکاران (۱۳۹۸)؛ زامورانو و همکاران (۲۰۲۰)؛ دیوناسوپولو (۲۰۲۰) و نعمت‌پور و خدادادی (۲۰۲۰) نیز این نتیجه را تأیید می‌نماید که الگوهای مختلف

چند سالی است در کشور راه‌اندازی شده و مورد توجه و استقبال گردشگران قرار گرفته است. لازم است در استان مازندران با توجه به حجم بالای استقبال مسافر و گردشگر بیش از پیش این سایت‌ها و اقامتگاه‌های بوم‌گردی مورد توجه قرار گیرند. توسعه‌ی این اقامتگاه‌ها در مناطق روستایی و در جوار مزارع می‌تواند گزینه‌ی مناسبی جهت توسعه و پایداری گردشگری کشاورزی باشد و با اجرای درست و برنامه‌ریزی شده آن به کاهش روند تخریب محیط زیست و رویه ناصحیح تبدیل روستا به شهر و ساخت و سازهای نامناسب و غیر اصولی پایان داد.

در گردشگری آثار تاریخی و به خصوص فرهنگ به عنوان یک عامل جذب مهم می‌باشد. به طوری که برای گردشگران رویدادها و محصولات فرهنگی به عنوان یک نیروی الهام بخش است. هر منطقه و استان دارای فرهنگ خاص خود از لحاظ نوع پوشش، زبان، گویش، مراسمات مختلف، موسیقی، ترانه و بازی‌های محلی و همچنین جاذبه‌ها و آثار تاریخی متفاوت مانند زیارتگاه، کلیسا، معبد، موزه و ... است که می‌تواند مورد رغبت و توجه گردشگران قرار گیرد. از نظر پاسخگویان غرب استان مازندران از لحاظ اکثر گویه‌های این بعد (۱۳ گویه) دارای میانگین بالاتر از سطح متوسط است که نشان از مناسب بودن ظرفیت این منطقه در بعد آثار تاریخی را دارد. اما برخی گویه‌های این بعد از نظر دهیاران از قابلیت بالاتری برخوردار است مانند پوشش و لباس‌های محلی، غذاهای محلی، شیرینی‌های محلی، صنایع دستی و بازارهای هفتگی که در این راستا و در تأیید نتیجه این بخش از پژوهش نتیجه مطالعات دیوناسوپولو (۲۰۲۰)؛ زامورانو و همکاران (۲۰۲۰)؛ کیولاک و همکاران (۲۰۱۹)؛ حسینی و همکاران (۱۳۹۸)؛ ابراهیمی دهکردی (۱۳۹۲) و نعمت‌پور و خدادادی (۲۰۲۰) در ارتباط با اهمیت آداب، رسوم و فرهنگ و بازارهای محلی هم‌راستا با نتیجه این بخش از مطالعه می‌باشد. اما از نظر پاسخگویان برخی مراسم سنتی در منطقه از جمله جشن‌های سنتی

کشاورزی و توسعه‌ی آن را بالفعل نمود. تورهای گردشگری و فعالیت آنها می‌تواند پتانسیل مناسبی در راستای فرهنگ‌سازی و ترویج گردشگری کشاورزی باشد که متأسفانه توانمندی و قابلیت آنها در این راستا مورد بی‌توجهی قرار گرفته است و فعالیت چندانی در راستای توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی انجام نمی‌دهند. عدم آگاهی آنها در ارتباط با گردشگری کشاورزی و مزارع هدف گردشگری می‌تواند از علل موضوع باشد که لازم است مورد توجه قرار گیرد. در این راستا نتیجه محمودی چناری و همکاران (۱۳۹۸) در زمینه‌ی وجود ظرفیت‌های شهرستان ماسال از لحاظ تعداد گردشگران و گردشگران داخلی به منطقه نتایج این بخش از پژوهش را مورد تأیید قرار می‌دهد.

در زمینه‌ی امکانات اقامتی و تفریحی از نظر دهیاران اکثر گویه‌های این بعد در غرب استان مازندران دارای میانگین بالاتر از سطح متوسط هستند و این نشان می‌دهد که غرب استان مازندران از لحاظ امکانات اقامتی و تفریحی از ظرفیت مناسبی برخوردار است. از آنجا که تجدید حضور گردشگران و جلب رضایت آنها علاوه بر چشم‌اندازها و مناظر طبیعی نیازمند امکانات رفاهی، اقامتی و تفریحی گوناگون نیز می‌باشد که لازم است مورد توجه قرار گیرد. از لحاظ این ظرفیت‌ها مانند بازارهای محلی، رستوران‌های سنتی، عرضه غذاهای محلی، وجود رستوران‌های بین راهی و آل‌اچیک‌ها نیز غرب استان مازندران از شرایط مناسبی برخوردار است. در این راستا، نتیجه‌ی پژوهش‌های بهمنی و همکاران (۱۴۰۰) و ابراهیمی دهکردی (۱۳۹۲) نیز بر لزوم وجود بازارهای جذاب و متنوع از محصولات محلی در راستای توسعه‌ی گردشگری تأکید نمودند. اما از نظر پاسخگویان گویه‌هایی مانند وجود سایت‌های گردشگری در مزارع و روستاها، به تعداد مناسب و با کیفیت و همچنین اقامتگاه‌های بوم‌گردی ضعف‌هایی وجود دارد که لازم است مورد توجه قرار گیرد. از آنجا که وجود اقامتگاه‌های بوم‌گردی و سایت‌های گردشگری در روستاها و مزارع

مشکل بیش از پیش نمود پیدا می‌کند، زیرا مسیرهای ورودی بیشتر روستاها از زیرساخت‌های لازم و مناسب برخوردار نیستند و امکانات زیرساختی در مناطق روستایی از مشکلات عدیده می‌باشد. وجود پارکینگ مناسب، مجهز و به تعداد کافی نیز جهت امنیت خاطر از نیازهای اصلی گردشگران در هر شهری می‌باشد و این موضوع به خصوص در غرب استان مازندران و مناطق روستایی آن با توجه به فاصله مزارع کشاورزی از جاده اصلی لازم و ضروری می‌باشد. به طور کلی توسعه ی زیرساخت‌ها منجر به توسعه ی فرا بخشی در جامعه ی میزبان و افزایش رضایت از زندگی در مردم بومی می‌شود و نقش مهمی در ماندگاری و رضایت گردشگران دارد که لازم است مورد توجه قرار گیرد.

نتایج آزمون رتبه‌ای فریدمن نشان داد که ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی در غرب استان مازندران در هر شش بعد از سطح میانگین بالاتر می‌باشد و این نتیجه حاکی از آن است که ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی در غرب استان مازندران در شرایط مناسبی قرار دارد که می‌توان با اقدامات مناسب و بهینه از آن در راستای پایداری گردشگری کشاورزی استفاده نمود. این نتیجه هم سو با نتیجه پژوهش جالاگر و همکاران (۲۰۱۸) در ارتباط با پتانسیل رشد گردشگری کشاورزی در دانمارک، نروژ و سوئد و همچنین نتیجه‌ی مطالعه نایوکری (۲۰۱۶) در ارتباط با تأثیر پتانسیل گردشگری در هندوستان می‌باشد. اما بر اساس میانگین رتبه‌ای اولویت‌بندی ابعاد به این صورت است که در رتبه‌ی اول تا سوم چشم‌انداز طبیعی، چشم‌انداز انسان ساخت و ظرفیت‌های گردشگر پذیری قرار دارند که دو مورد اول از ظرفیتی بالاتر از سطح زیاد و مورد سوم نزدیک به سطح زیاد قرار دارد. با توجه به این نتیجه چنانچه لازم باشد از این ظرفیت‌ها در راستای توسعه و پایدار گردشگری کشاورزی استفاده نمود بایستی در مرتبه‌ی نخست این ظرفیت‌ها و قابلیت‌های سه گانه یعنی چشم‌انداز طبیعی، چشم‌انداز انسان ساخت و

(مراسم عروسی، و نوروز) با آداب و رسوم مردم منطقه فاصله گرفته و در حال از بین رفتن است. با توجه به اینکه جشن‌ها و مراسمات هر منطقه نشانی از غنای فرهنگی منطقه و عامل مهمی در جلب و جذب گردشگران می‌باشد احیا و توسعه‌ی آن بایستی مورد توجه مسئولین قرار گیرد و در این راستا برنامه‌ریزی‌هایی صورت پذیرد.

آخرین بعدی که به عنوان ظرفیت‌های توسعه‌ی پایدار گردشگری کشاورزی مورد بررسی قرار گرفت بعد امکانات زیرساختی بود. با توجه به پتانسیل‌ها و قابلیت‌های گردشگری استان و غرب استان مازندران، زیرساخت‌های آن از جنبه‌های گوناگون لازم است که مورد توجه قرار گیرد. غرب استان مازندران از ظرفیت و قابلیت مناسب و بالایی برخوردار می‌باشد به طوری که از ۲۸ گویه مورد بررسی ۲۱ گویه دارای میانگین بالاتر از سطح متوسط بود و این نشان می‌دهد که می‌توان از این ظرفیت نیز در راستای توسعه‌ی گردشگری کشاورزی استفاده نمود. توجه به بعد زیرساختی و اهمیت آن در مطالعات بهمنی و همکاران (۱۴۰۰)؛ بذرافشان و سامانی (۱۳۹۸)؛ حسینی و همکاران (۱۳۹۸)؛ ابراهیمی دهکردی (۱۳۹۲)؛ زامورانو و همکاران (۲۰۲۰) و کاسوانتو (۲۰۱۵) مورد توجه قرار گرفته است. اما از نظر پاسخگویان در این بعد برخی گویه‌ها از میانگین پایینی (پایین‌تر از سطح متوسط) برخوردار می‌باشند مانند وجود ترافیک در منطقه، عدم وجود پارکینگ مناسب و به تعداد کافی، عدم وجود سیستم دفع پسماند و زباله و نبود اتوبان و بزرگراه مناسب که لازم است جهت توسعه گردشگری کشاورزی مورد توجه قرار گیرد. وجود ترافیک سنگین در مسیرهای ورودی و حتی در داخل شهر و نبود پارکینگ به تعداد مناسب مدت‌ها است که به یکی از مشکلات زیرساختی استان و به خصوص غرب مازندران تبدیل شده است که از این لحاظ سبب نارضایتی مردم محلی و مسافران شده است. در مناطق روستایی نیز به منظور توسعه‌ی گردشگری کشاورزی و پایداری آن توجه به رفع این

گردشگری کشاورزی منطقه و همچنین محصولات کشاورزی مزارع و باغها و قیمت‌های آنها پرداخت. این اقدام علاوه بر جلب نظر گردشگران به سوی این مزارع و کشتزارها و سبب بازاریابی و فروش محصولات مزارع، کشتزارها و باغها خواهد شد.

-یکی از ظرفیت‌های غرب استان مازنداران که از آن می‌توان در راستای توسعه پایدار گردشگری کشاورزی استفاده نمود کشاورزی و به خصوص کشت گیاهان دارویی است. با توجه به اینکه گیاهان دارویی در سال‌های گذشته بسیار مورد اقبال مردم قرار گرفته است و کشت برخی از آنها با خلق چشم‌اندازها و مناظر زیبا می‌تواند مورد پسند و استقبال گردشگران قرار گیرد، می‌تواند ظرفیت مناسبی در راستای توسعه پایدار گردشگری کشاورزی در غرب استان مازنداران باشد. اما کشت این گیاهان دارویی در غرب استان به طور جدی مورد توجه قرار نگرفته است و تا حدودی ضعیف است، از این رو، پیشنهاد می‌شود که توسعه کشت گیاهان دارویی مختلف با توجه به اقلیم استان مورد برنامه‌ریزی و توجه جدی سازمان جهاد کشاورزی قرار گیرد و به روش‌های مختلف از جمله توضیح و آموزش در خصوص نحوه کشت و مزیت‌های کشت این گیاهان نسبت به سایر محصولات، اختصاص یارانه جهت کشت و خرید تضمینی با قیمت مناسب زمینه‌ی جلب نظر و موافقت کشاورزان را به کشت این گیاهان فراهم آورد.

- توره‌های گردشگری می‌توانند ظرفیت و پتانسیل مناسبی در راستای توسعه گردشگری کشاورزی و پایداری آن باشند. اما بر اساس نتایج به علت عدم آگاهی و شناخت آنها با گردشگری کشاورزی در این زمینه برنامه و اقدامی از سوی تورها انجام نشده است. از این رو، لازم است علاوه بر افزایش تعداد تورها در مناطق مختلف استان، توجیه و آموزش این تورها در راستای معرفی قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری کشاورزی نقاط مختلف استان مورد توجه و برنامه‌ریزی قرار گیرد.

ظرفیت‌های گردشگر پذیری مورد توجه قرار گیرند. اما نتیجه تحلیل واریانس یک طرفه و آزمون تعقیبی توکی در زمینه‌ی بررسی سه شهرستان تنکابن، رامسر و چالوس از لحاظ ابعاد شش گانه نشان داد که اختلاف معناداری بین سه شهرستان وجود دارد به طوری که مقایسه میانگین‌ها نشان داد رامسر در مرتبه‌ی نخست، چالوس در رتبه‌ی دوم و تنکابن در جایگاه سوم از لحاظ ظرفیت‌ها قرار دارد. با توجه به اینکه شهرستان تنکابن نسبت به دو شهرستان دیگر از لحاظ ظرفیت‌های مرتبط با چشم‌اندازهای طبیعی و انسان‌ساخت در رتبه‌ی نخست قرار دارد و از طرفی آمار تعداد روستاهای این شهرستان (۲۷۱ روستا) بسیار بیشتر از دو شهرستان دیگر است (رامسر ۱۴۱ روستا و چالوس ۱۴۵ روستا) و کشاورزی در این شهرستان رونق بالایی نسبت به شهرستان‌های دیگر دارد که این نشان می‌دهد که شهرستان تنکابن از ظرفیت بالاتر و بیشتری در راستای توسعه و پایداری گردشگری کشاورزی برخوردار می‌باشد. اما متأسفانه بررسی سایر ظرفیت‌ها مانند امکانات اقامتی و زیرساختی این شهرستان از وضعیت مناسبی برخوردار نمی‌باشد و این مسئله سبب فرصت سوزی و عدم بهره‌گیری از پتانسیل‌های مناسب و مفید این شهرستان در راستای توسعه و پایداری گردشگری کشاورزی می‌شود و شاید بتوان یکی از عوامل عدم توسعه پایدار گردشگری کشاورزی در غرب استان مازنداران و به خصوص شهرستان تنکابن را به همین مسئله و موضوع نسبت داد.

بر اساس نتایج پژوهش پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌گردد:

-از آنجا که بیشترین انگیزه سفر گردشگران از مسافرت به استان مازنداران چشم‌اندازهای طبیعی می‌باشد می‌توان از این چشم‌اندازهای در راستای معرفی جاذبه‌های گردشگری کشاورزی منطقه استفاده نمود. به این صورت که با توزیع بروشور، کتابچه و نصب بیلبردهای تبلیغاتی در مکان‌های پر بازدید مانند ساحل دریا به معرفی جاذبه‌های

سایت‌های گردشگری کشاورزی در راستای جلب رضایت گردشگران، فراهم نمایند.

- با توجه به اینکه شهرستان تنکابن نسبت به شهرستان‌های چالوس و رامسر از روستاها و مزارع کشاورزی بیشتری برخوردار است، از طرفی زیرساخت‌های گردشگری پذیرایی در آن نسبت به دو شهرستان دیگر تا حدودی ضعیف می‌باشد که می‌تواند مانعی در راستای توسعه پایدار گردشگری کشاورزی باشد لازم است در این استان به طور جدی و کارشناسانه در راستای توسعه زیرساخت‌های جذب گردشگر به منظور بسترسازی، توسعه و پایداری گردشگری کشاورزی برنامه‌ریزی و اقدامات عملی صورت پذیرد.

تقدیر و تشکر

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از کارشناسان گردشگری در سازمان‌های مختلف و همچنین دهباران روستاهای مورد مطالعه جهت همکاری در گردآوری داده‌ها و تکمیل پرسشنامه کمال تشکر و قدردانی را داشته باشند. لازم به یادآوری است که مقاله حامی مالی نداشته است.

تضاد منافع

تضاد منافی وجود ندارد.

سهم نویسندگان (میزان مشارکت)

انجام کارهای میدانی و نگارش کلی مقاله بر عهده نویسندهی نخست بود، پیشنهاد عنوان مقاله و کلیه مکاتبات مقاله بر عهده نویسندهی دوم و بازخوانی، اصلاح و راهنمایی مقاله، تأیید روایی پرسشنامه به صورت مشارکتی بر عهده نویسندهی دوم و سوم مقاله بود. تجزیه و تحلیل یافته‌ها نیز به صورت همکاری چند سویه انجام گرفت.

- بر اساس نتایج سایت‌های گردشگری کشاورزی که می‌توانند به عنوان مکان مناسبی در راستای توسعه پایدار گردشگری کشاورزی در مزارع و کشتزارها مورد توجه قرار گیرند از ظرفیت مناسبی برخوردار نیستند. با توجه به اهمیت وجود سایت‌های گردشگری مناسب و با کیفیت در روستاها و مزارع، همچنین کمبود واحدهای بوم‌گردی لازم است علاوه بر آموزش مردم بومی و سرمایه‌گذاران در راستای ایجاد سایت‌ها و واحدهای بوم‌گردی، سرمایه‌گذاری‌های مناسبی در این راستا توسط بخش خصوصی و یا توسط دولت از طریق ارائه تسهیلات به روستاییان و کشاورزان صورت پذیرد.

- بر اساس نتایج پژوهش مراسم سنتی و محلی مردم منطقه در حال تضعیف و از بین رفتن می‌باشد. با توجه به اهمیت حفظ و احیای مراسم فرهنگی و لزوم انتقال آنها به نسل‌های بعدی و همچنین اهمیت این مراسم به عنوان ظرفیتی در راستای توسعه پایدار گردشگری کشاورزی، پیشنهاد می‌شود در زمان‌های مختلف جشنواره‌ها و مراسم‌های فرهنگی در نواحی روستایی و به خصوص در کنار مزارع و باغ‌ها برگزار گردد. تا ضمن احیا این فرهنگ‌ها بستری برای توجه به مزارع و استقبال از آنها باشد.

- با توجه به ضعف زیرساخت‌هایی مانند وجود ترافیک، نبود پارکینگ مناسب و در مکان مناسب، نبود سیستم دفع پسماند و زباله به خصوص در مبادی ورودی روستاها که می‌تواند مانعی در ورود گردشگران به روستاها باشد، لازم است نهادهای مسئول تمهیدات لازم را در راستای برطرف نمودن و بهبود زیرساخت‌های گردشگری در نقاط مختلف و به خصوص روستاها و مسیرهای ورودی به مزارع و

منابع

- Anabestani, A.A. & Mozaffari, Z. (2018). Explaining the effective factors on the tendency of villagers to agri-tourism, a case study: sample tourism villages in Fazl district of Neishabour city. *Journal of Tourism Planning and Development*. 7 (24). 123-145. (in Persian).
- Altinay, M. & Kashif.k. (2015). Sustainable tourism development: a case study of North.
- Bahatta,K.,Itagaki. & Ohe,Y. (2019). Determinant Facyors of Farmer's Willingness to Start Agritourism in Rural Nepal. *Journal of Agricultural Extension and Rural Development*. 4(1). 146-167.
- Bazrafshan, M. & Samani, S. (2019). Factors affecting the development of agri- tourism (Case study: Jahrom city). *Quarterly Journal of Tourism Management Studies*.14(47). 193-220. (in Persian)
- Bakhtiari, A. (2015). Application of physiologically equivalent temperature index to determine suitable areas for agri- tourism in Kerman province. *Journal of Agricultural Meteorology*. 3 (2). 34-44. (in Persian).
- Calina,A.,Calina,J. & Iancu.T. (2017). Research regarding the implementation,Development and impacy of Agri-tourism on Pomania's Rural areas between 1990 and 2015. *Environ.Eng.Manage*. 16. 157-168.
- Ciolac,R., Rujescu,C. Constantinescu,S.,Adamov,T.,Drago i,M & Lile,R. (2019).Management of a tourist Village establishment in mountainous area through analysis of costs and incomes. *Sustainability*. 9. 875.
- Demonja, D. & Bacac, R. (2011). Agritourism Development in Croatia. *Studies in Physical Culture and Tourism*. 18(4): 361-370.
- Da Liang, A.R., Nie, Y.Y., Chen, D.J. & Chen, P.J. (2020), Case studies on co-branding and farm tourism: best match between farm image and experience activities, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 42. 107-118.
- Dandage, R.V., Mantha, S.S. & Rane, S.B. (2019), Strategy development using TOWS matrix for international project risk management based on prioritization of risk categories, *International Journal of Managing Projects in Business*, 12(4). 1003-1029.
- Dionysopoulou,D.(2020). Agritourism entrepreneurship in Greece: policy framework, inhibitory factors and a roadmap for further development. *Journal of Sustainable Tourism and Entrepreneurship (JoSTE)*.2 (1). 1-13.
- Ebrahimi Dehkordi, A. (2013). The role of cultural, religious and ecotourism factors in the development of Abarkooh tourism. *Tourism Space Quarterly*. 3(9).1-16. (in Persian).
- Ehsanifar, T., Shahmoradi, M., Shahbazi, S. & Rostami, F. (2019).

- Qualitative analysis of rural tourism challenges in Kermanshah province. *Journal of Rural Research*. 10(4).568-581. (in Persian)
- Fathisaghezchi, F., Jafari, H. R., Adibi, M., Bagherkarimi, M., & Vafaemanesh, R. (2018). Use of environmental services as an ecological indicator for tourism-friendly areas. *Journal of Environment*. 2 (44). 255-241. (in Persian)
- Goeldner, C. R., & Ritchie, J. R. B. (2009). *Tourism: Principles, practices, philosophies*, New Jersey: Wiley.
- Ghadami, M. & Salehi, S. (2014). Investigating the effective factors on the formation of a contrasting relationship between agriculture and tourism. Case study: Chalous and Nowshahr counties. *Tourism Management Studies*. 4(17). 203-173. (in Persian).
- Hatley, L. (2009), *The nature of agritourism in the Buffalo City Municipality*, A Master's thesis, Cape Peninsula University of Technology. Business.
- Hjalager, A. M., Kwiatkowski, G., & Ostervig Larsen, M. 2018. Innovation gaps in Scandinavian rural tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 18(1), 1-17. Kastenholz, E., Carneiro, M. J., Marques, C. P.
- Heydari, Z. & Matie Langroudi, S.H. (2012) Explaining the capabilities of Agri-tourism based on the perspective of tourists. *Journal of Tourism Planning and Development*. 1(1).30-35. (in Persian)
- Hosseini, S. M., Manshizadeh, R., Razavian, M. T. & Murid Sadat, P. (2019). Analysis of Rural Tourism Barriers to Achieve Sustainable Economic Development of Rural Settlements with Entrepreneurship Approach (Case Study: Kiar County - Chaharmahal Bakhtiari Province). *Study of social research in Iran*. 8 (3). 637-609. (in Persian)
- Hasanpour, M., Ahmadi, Z. & Elias, H. (2011). Determining the capacity of tourism acceptance in desert and desert areas of Iran, Case study: Shahdad Maranjab, Rig port and Egypt, Farahzad. *Quarterly Journal of Tourism Studies*. 14.177-197. (in Persian)
- Icoz, O., Pirnar, I., and Gunlu, E. (2010), "The agri-tourism potential of the Aegean region: swot analysis and suggestions for improvement", *Passion for Hospitality Excellence* 2 PP: 25-38
- Jenkins, R. G. (2014), *Agriculture and Tourism Development: The Case of St. Kitts*, A Masters thesis 2 University of Waterloo. Geography - Tourism Policy and Planning.
- Kaswanto, N.N. (2015). Land suitability for agrotourism through agriculture, tourism, beautification and amenity (ATBA) method. *Procedia Environmental Sciences*, 24, 35 - 38.

- Karimi. S. (2014). Agri- tourism Entrepreneurship A New Strategy for RuralDevelopment. Journal of Entrepreneurship in Agriculture.1(4).90-69.(in Persian).
- Khodadadi, P. & Mohammadnejad, A. (2013). The Role of Valuable Rural Textures in Tourism Development, Case Study: Ramsar Jewel Village. Tourism Space Quarterly. 2(8). 59-82. (in Persian)
- Lupi, C., Claudio, V., Mastronardi, L., Giannelli, A.,& Scardera, A. (2017). Exploring the features of agritourism and its contribution to rural development in Italy. Land Use Policy. 64: 383-390.
- Lee Chin,W., Dato Musa,S.F.P. & Coetzee,W.(2021). Agritourism resilience against Covid-19: Impacts and management strategies.Chin & Pehin Dato Musa, Cogent Social. 7(1).314-327.
- Mohammadi, K., Mohammadzadeh Nasirabadi, M. & Sharghi, T. (2018).Identifying and Investigating the Factors Affecting the Sustainable Development of Rural Tourism (Case Study: Zarabadbakhsh Village, East Alamut, Qazvin). Quarterly Journal of Rural Development Strategies. 6(4). 443-427. (in Persian).
- Mahmoudi Chenari, H., Matiei Langroudi, S. H., Faraji Sabkbar, H. A., Ghadiri Masoom, M. & Yasuri, M. (2019). Assessing the environmental capacity of the villages of Masal city for the development of Agri-tourism. Journal of Rural Research. 10(4). 598-613. (in Persian).
- Naidu Karri.G. (2016). Scope of Agritourism in India” (With reference to development, challenges, Extension & Advisory Services) Submitted in partial fulfilment of the requirements for the Post Graduate Diploma in Management (Agriculture) Under the guidance of: Dr. S.K.Soam ,Principal Scientist, Head, ICM Division, NAARM & Dr. Rasheed Sulaiman V Director, CRISP ICAR-National Academy of Agricultural Research Management Rajendranagar, Hyderabad.
- Nematpour,M. & Khodadadi,M. (2020). Farm tourism as a driving force for socioeconomic development: a benefits viewpoint from Iran. Current Issues in Tourism. 24 (2).247-263.
- Norouzi, A. & Fathi, E. (2018). Assessing the capabilities of agricultural tourism development and determining its acceptance in the target community (tourists and farmers) in Lenjan city. Journal of Geography and Development. 51. 260-241. (in Persian).
- Norouzi, M. B (1389). Feasibility study of Tutia Valley attractions (lost paradise) of Malayer city functions

- with the aim of turning it into a tourist site. *Journal of Environmental Management*, 3(9).141-157. (in Persian).
- Phuong Lan,T. & Van Hanh,V. (2020). The Impact Of Agrotourism On The Local Community (A Case Study Of Sơn Islet, Cần Thơ City, Vietnam). *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*.7(3). 483-506.
- Su, B. (2011). Rural Tourism in China. *Tourism Management*, 32(6):1438-41.
- Srisomyong, N., & Meyer, D. (2015). Political economy of agritourism initiatives in Thailand. *Journal of Rural Studies*, 41: 95-108.
- Seyed Alipour, S.Kh., & Eghbali, N. (2011). The role of cultural, ecotourism and historical attractions in the development of tourism in Semnan province. *Quarterly Journal of Tourism Space Geography*. 1(1).41-61. (in Persian)
- Salehifar ,M. (2011). Rural tourism, theoretical foundations and structural plans. Marandiz Publications. Mashhad. (in Persian)
- Sadr Mousavi, M., Pourmohammadi, M. R. & Hatami, A. (2013). Investigating the capacity of tourism acceptance with emphasis on sustainable development, a case study: Sarein. *Tourism Space Quarterly*.3(9).114-95. (in Persian)
- Sadeghi, S. & Jadiri Abbasi, M. (2015). Investigating the tourism industry infrastructure and existing potentials on tourism development. The Second International Conference on Research in Engineering, Science and Technology. (in Persian).
- Sznajder, M., Przezbórska, L., and Scrimgeour, F. 2009. Agritourist services and products (pp. 132-154). CABI
- Sherbati, A. (2010). The role and place of memorial and historical attractions of Golestan province in attracting tourists. *Journal of Environmental Management*. 8(3). 69-55. (in Persian)
- Testa, R., Galati, A., Schifani, G., Di Trapani, A.M. & Migliore, G. (2019), Culinary tourism experiences in Agri-Tourism destinations and sustainable consumption – understanding Italian tourists' motivations, *Sustainability*, 17(11). 4588.
- Varmziari H.,Asadi A., Kalantari, K.H. & Rezvani. M. R. (2014). Estimating the willingness of citizens to pay for agricultural tourism services Case study: Qazvin city, *Quarterly Journal of Rural Research*, 5 (2), 422-397.

- Taghvaei, M. (2009). The role and place of multidimensional planning in the development of tourism and ecotourism. *Quarterly Journal of Geography and Environmental Planning*, 20 (3), 45-62. (in Persian)
- Yang, Li. (2012). Impacts and Challenges in Agritourism Development in Yunnan, China. *Tourism Planning & Development* 9, 4: 369-81.
- Yamagishi, K., Gantalao, C. and Ocampo, L. (2021). The future of farm tourism in the Philippines: challenges, strategies and insights. [Journal of Tourism Futures](#), 7(3), 287-291.
- Zaheri, M. & Saadi, S. (2018). Analysis of environmental sustainability in rural communities marginal wetland ecosystem based on the rural ecosystem model. Case study: Villages along Zarivar wetland. *Journal of Environmental Science*, 44 (2), 275- 257. (in Persian)
- Zamorano, L.A.M., & Camacho-García, A.L., (2020). Bustamante-Valenzuela, A.C., Cuevas-Merced, I. and Suarez-Hernández, A.M. [journal Open Agriculture](#) 15(1), 165-184.
- Ziaee, M. & Daghestani, S. (2010). Hierarchical analysis of historical and cultural attractions of Neishabour city. *Quarterly Journal of Geography and Development*, 17(7), 113-138. (in Persian)